

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Факультет психології, здоров'я та спорту
Кафедра педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи

АНТОНЮК ОЛЬГА ГРИГОРІВНА

**«ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ»**

Освітня програма «Соціальна робота»
Спеціальність І10 Соціальна робота та консультування
Галузь знань І Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

**Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»**

студентки IV курсу групи СР-41
заочної форми навчання

Науковий керівник:
доцент, к. пед. н.
Остапчук Микола Васильович

Рівне, 2026

РЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр»

Антонюк Ольга Григорівна

**«Особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах
воєнного стану в Україні»**

Дослідження виконано на обсязі сторінок, основний зміст представлено на 84 сторінках. Робота містить 16 рисунків, 4 таблиці та 5 додатків, список використаних джерел – 88.

Об’єкт дослідження – соціальний захист населення.

Предмет дослідження – особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Метою роботи є аналіз теоретичних, нормативно-правових засад соціального захисту та практичних здобутків системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні, дослідно-експериментальне вивчення умов ефективності їх реалізації в діяльності соціальних служб.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, у визначенні ефективності форм і методів їх соціального захисту в діяльності соціальних служб.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні теоретичних узагальнень щодо особливостей організації соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів у діяльності органів соціального захисту населення, центрів соціальних служб, органів місцевого самоврядування, а також у процесі підготовки фахівців соціальної сфери.

Ключові слова: соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальне страхування; соціальна допомога, соціальні гарантії, соціальні послуги, внутрішньо переміщені особи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ	9
1.1. Зміст та складові системи соціального захисту населення	9
1.2. Внутрішньо переміщенні особи як особлива соціально-демографічна група населення.....	18
1.3. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	25
Висновки до І розділу.....	34
РОЗДІЛ ІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	36
2.1. Вплив воєнного стану на систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	36
2.2. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.....	44
2.3. Роль міжнародних та вітчизняних громадських організацій у соціальному захисті внутрішньо переміщених осіб.....	52
Висновки до ІІ розділу.....	61
РОЗДІЛ ІІІ. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ ТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	63
3.1. Стан соціального захисту внутрішньо переміщених осіб міст Житомира та Звягель: організація та аналіз результатів дослідження.....	63
3.2. Рекомендації щодо удосконалення процесу отримання статусу внутрішньо переміщеної особи	77
Висновки до ІІІ розділу.....	82
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	89
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність дослідження. Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила безпрецедентні соціальні виклики, одним із найгостріших серед яких стало масове внутрішнє переміщення населення. Мільйони громадян були змушені залишити місця постійного проживання через загрозу життю, руйнування житла, втрату роботи та доступу до базових соціальних послуг. У таких умовах проблема соціального захисту внутрішньо переміщених осіб набула особливої актуальності та стала одним із пріоритетних напрямів державної соціальної політики.

Внутрішньо переміщені особи – громадяни, які були змушені залишити своє постійне місце проживання внаслідок збройного конфлікту, насильства, порушення прав людини або стихійного лиха, але не перетнули міжнародного кордону. Вони залишаються в межах своєї країни, шукаючи безпечніші умови для життя, тимчасове житло, роботу та підтримку. На відміну від біженців, внутрішньо переміщені особи не мають спеціального міжнародного статусу, що часто ускладнює доступ до їх соціального захисту.

В Україні, після початку повномасштабної війни, кількість внутрішньо переміщених осіб зросла до мільйонів. Воєнний стан суттєво вплинув на функціонування системи соціального захисту, зумовивши необхідність оперативної адаптації законодавства, управлінських механізмів та практик надання соціальних послуг. Внутрішньо переміщені особи опинилися в умовах підвищеної соціальної вразливості, що проявляється у труднощах із забезпеченням житлом, працевлаштуванням, доступом до медичних, освітніх, психологічних та соціальних послуг. У зв'язку з цим зростає значення комплексного підходу до соціального захисту ВПО, який передбачає взаємодію органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських і міжнародних організацій.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема соціального захисту внутрішньо переміщених осіб є в центрі уваги науковців ще з 2014 року. Окремим аспектам соціального захисту населення присвячені наукові праці

таких вчених як Х. Агавердієва, І. Белова, С Бичков, Н. Борецька, М. Бондар, А. Гудзь, К. Дубич, О. Іванісов, М. Копетюк, О. Лебединська, І. Наливайко, Н. Семенишена, С. Приходько С. та ін. [1;5;6;7;8;18;26;36;42;47].

Вивченням правового аспекту соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в територіальних громадах займалися такі дослідники як Б. Анпілогова, В. Адріяш, Л. Баранник, Н. Громадська, О. Киришко, Т. Кульчицький, О. Малікіна, Т. Проценко, Д. Селіхов та ін. [2;3;31;39;63;67].

Дослідженням питань в сфері надання соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам займались В. Боняк, Н. Гусак, Т. Семигіна, С. Трухан, М. Семенова, О. Сидоренко, І. Трубавіна та ін. [9;19;68; 69;82].

Проте, незважаючи на досить широке коло науковців, праці яких присвячені проблемі соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, динамічність воєнних процесів і постійні зміни у законодавстві України зумовлюють потребу у подальших дослідженнях, зокрема тих, що поєднують теоретичний аналіз із практичним соціологічним дослідженням щодо потреб ВПО у соціальному захисті. Це і обумовило вибір теми бакалаврської роботи **«Особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні»**.

Об'єкт дослідження – соціальний захист населення.

Предмет дослідження – особливості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні.

Метою роботи є аналіз теоретичних, нормативно-правових засад соціального захисту та практичних здобутків системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні, дослідно-експериментальне вивчення умов ефективності їх реалізації в діяльності соціальних служб.

Досягнення мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

– проаналізувати теоретичні підходи до визначення понять «соціальний захист», «система соціального захисту» та її складових;

- розкрити особливості та соціально-правовий статус внутрішньо переміщених осіб як особливої соціально-демографічної групи;
- проаналізувати нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб;
- охарактеризувати вплив воєнного стану на систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб
- розкрити особливості діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб
- визначити роль громадських та міжнародних організацій у соціальному захисті внутрішньо переміщених осіб
- експериментально перевірити стан соціального захисту внутрішньо переміщених осіб міст Житомира та Звягеля Житомирської обл.;
- розробити рекомендації щодо удосконалення процесу отримання статусу внутрішньо переміщеної особи.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, які забезпечили об'єктивність і достовірність дослідження, зокрема:

- **теоретичні:** аналіз наукової літератури із соціальної роботи, соціологічної, юридичної, психолого-педагогічної вітчизняної та зарубіжної літератури з теми дослідження для з'ясування стану розробленості проблеми; синтез, систематизація, порівняння, узагальнення науково-теоретичного матеріалу для вивчення сутності проблеми та головних аспектів соціального захисту осіб, які постраждали внаслідок військових дій; для з'ясування стану правового забезпечення системи соціального захисту застосовано системний аналіз чинних національних і міжнародних нормативно-правових документів;
- **емпіричні:** опитування, анкетування;
- **статистичні:** кількісна і якісна обробка даних за допомогою методів математичної статистики для порівняння результатів дослідження.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі системи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, у визначенні ефективності форм і методів їх соціального захисту в діяльності соціальних служб.

Теоретичне значення дослідження полягає у розширенні теоретичних узагальнень щодо особливостей організації соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів у діяльності органів соціального захисту населення, центрів соціальних служб, органів місцевого самоврядування, а також у процесі підготовки фахівців соціальної сфери.

Експериментальна база дослідження. Експериментальною базою для проведення дослідження було обрано Центр надання адміністративних послуг у місті Житомир, Громадська організація «ВПО Звягеля».

Апробація результатів дослідження. Основні положення й висновки бакалаврської роботи розглядалися та обговорювалися на:

1. Антонюк О., Остапчук М. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні в умовах воєнного стану. Interdisciplinary research: scientific horizons and perspectives: XI International Scientific and Theoretical Conference. January 30, 2026; Reykjavík, Iceland. P. 78-80.;

Структура і обсяг роботи Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. В роботі 4 таблиці, 16 рисунків. Загальний обсяг роботи – 108 сторінок. Основний текст – 88 сторінок. Список використаних джерел налічує 88 джерел та 5 додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

1.1. Зміст та складові системи соціального захисту населення

Соціальний захист населення є однією з складових соціальної політики держави, що передбачає забезпечення мінімального рівня життя, підтримку вразливих категорій населення. На сучасному етапі розвитку держави соціальний захист відіграє провідну роль у забезпеченні виживання населення нашої країни.

Термін «соціальний захист» був вперше використаний в «Законі про соціальний захист США» в 1935 р, який законодавчо визначив новий для цієї країни інститут обов'язкового страхування на випадок старості, смерті, інвалідності і безробіття [7]. Незабаром цей термін став широко застосовуватися в багатьох країнах світу, а також Міжнародною організацією праці (МОП). Надалі рамки цієї дефініції розширилися в ході розробки та прийняття конвенцій і рекомендацій МОП, Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародної асоціації соціального забезпечення (МАСО) і ін. В нашій країні термін «соціальний захист» отримав широке поширення в зв'язку з перейменуванням у 1992 р. системи органів соціального забезпечення в систему органів соціального захисту населення [1].

Соціальний захист, відповідно до ст. 46 Конституції України, є правом громадян на забезпечення у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та інших випадках, передбачених законом [35]. У «Понятійно-термінологічному білінгвальному словнику: соціальна сфера» визначено поняття «соціальний захист» як систему соціально-правових заходів та гарантій, які забезпечують реалізацію, охорону прав і свобод дітей та молоді [44].

І. Белова, Н. Семенишена визначають соціальний захист як багаторівневу систему економічних, соціальних та правових відносин по управлінню

соціальними ризиками суспільства для ліквідації їх небажаних наслідків та забезпечення належного рівня життя [5].

Однак, до цього часу існує певне протиріччя щодо тлумачення понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». Слід зазначити, що до ухвалення Конституції України в 1996 р. правові терміни «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» не розмежовувалися, однаковою мірою вони стосувалися соціальної сфери діяльності держави, а суспільні відносини, які належали до предмета їх правового регулювання, були спрямовані на соціальну підтримку незахищених верств громадян. І лише закріплення у ст. 46 Конституції України права громадян на соціальний захист поставило перед науковцями проблему розмежування поняття соціального захисту від соціального забезпечення. Зокрема, аспекти цієї проблеми досліджували такі вчені як Б. Анпілогова, Х. Агавердієва, М.Бондар, О. Іванісов, М. Копетюк, О. Лебединська, Б. Сташків та інші [1;3;8;29; 36;86]. Одні науковці вважають ці терміни – «соціальний захист» і «соціальне забезпечення» – словами-синонімами, інші розглядають «соціальний захист» як ширше поняття, що охоплює й поняття «соціальне забезпечення».

О. Устинов вважає, що сам термін «соціальне забезпечення» є складовою поняття «соціальний захист», і при цьому зазначає, що не буде помилкою використовувати ці терміни як синоніми [84].

Однак, П. Пилипенко та Л. Малюга відзначають, що ототожнення цих понять є недоцільним, оскільки вони різні за значенням та опосередковують дещо відмінні між собою суспільні явища, котрі співвідносяться як частина і ціле. Тобто, «соціальний захист» є поняттям досить містким та ширшим за змістом, на відміну від «соціального забезпечення», що властиве для системи суспільних відносин, які існують в сфері такого захисту. Таку думку поділяє більшість науковців та практичних фахівців у сфері соціального захисту населення [45].

Науковці розглядають соціальний захист як систему, що складається із:

1) правових, соціально-економічних і організаційних заходів, котрі гарантує та реалізує держава з метою гарантування належного рівня життя людини, тобто, матеріального забезпечення відповідно до стандартів сучасного суспільства;

2) інститутів державного соціального забезпечення, соціальної допомоги, соціального й особистого страхування, а також внутрішньо-організаційних форм соціальної допомоги, що функціонують для матеріального, медичного та реабілітаційного забезпечення людей похилого віку, непрацездатних, хворих, безробітних, сімей, які втратили годувальника, а також надання допомоги сім'ї;

3) принципів, методів, законодавчо установлених державою соціальних гарантій, заходів та закладів, котрі забезпечують умови для нормальної життєдіяльності різних соціальних категорій і груп [1; 18;47].

С. Бичков, досліджуючи теоретичні аспекти формування системи соціального захисту населення в Україні, зазначає, що під системою соціального захисту сьогодні розуміється сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім, соціально вразливих [6].

В.М. Вакуленко, М.К. Орлатий визначають такі складники системи соціального захисту:

1) державний соціальний захист (до якого входять загальнообов'язкове державне страхування, державна соціальна допомога, додатковий соціальний захист, спеціальний соціальний захист);

2) недержавне соціальне забезпечення (яке складається з недержавного пенсійного забезпечення та недержавних соціальних послуг) [76].

Недержавна система представлена недержавним пенсійним страхуванням, наданням соціальних послуг громадськими організаціями, корпоративним страхуванням, благодійницькою діяльністю [4].

Загальноприйнятими є такі структурні компоненти системи соціального захисту:

- **соціальне страхування** (від безробіття, хвороби, старості);
- **соціальна допомога** (виплати малозабезпеченим, сім'ям з дітьми, субсидії);
- **соціальні гарантії** (мінімальні пенсії, зарплати, прожитковий мінімум);
соціальні послуги (догляд вдома, адаптація, реабілітація та ін.) [74].

Основні види соціального захисту в Україні детально розглянуті в **додатку А**.

Розглянемо кожен із цих компонентів. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» дає визначення терміну **загальнообов'язкове державне соціальне страхування** – система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення, страхові виплати та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів Фонду соціального страхування України. У статті 1 закону наведено види соціального страхування:

- у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності;
- від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності;
- медичне (рис.1.1.).[48].

Важливим завданням соціального страхування в державі О. Матрос вважає забезпечення перерозподілу відповідальності у фінансуванні системи соціального захисту населення між державою, підприємцями та громадянами. Залежно від меж дії страхування поділяється на: міжнародне, загальнодержавне, регіональне, місцеве, професійне, галузеве. Залежно від того, на яких засадах проводиться страхування, страхові заходи можуть бути добровільними або обов'язковими. Зрозуміло, що система соціального захисту в державі формується на основі загальнообов'язкового страхування [71].

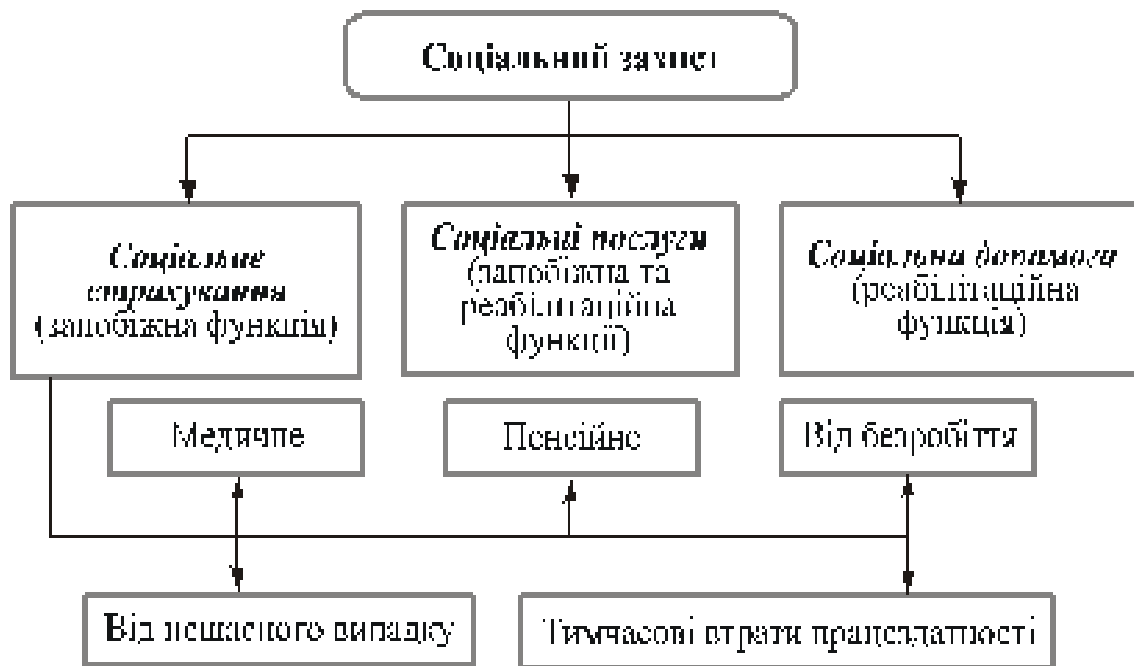

Рис.1.1. Види соціального страхування: соціальні ризики

Джерело: Управління трудовим потенціалом Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 403 с. [83].

В. Деріга визначає соціальне страхування як систему повного або часткового фінансового відшкодування фізичним особам певних життєвих ризиків: тимчасової втрати працездатності, старості, інвалідності, втрати годувальника. Соціальне страхування охоплює лише соціальні види ризику, його мета - страховий захист саме цих видів ризику, таких як втрата працездатності через хворобу, нещасний випадок, старість, втрата роботи тощо. Ці види ризику мають масовий характер, є соціальними, бо визначаються головним чином соціальними умовами і, як правило, від кожної окремої людини не залежать [20].

Важливим видом соціального захисту є **пенсії** (за віком, через інвалідність, за вислугу років, у разі втрати годувальника) і допомоги (через тимчасову непрацездатність, за вагітністю і пологами, на дітей малозабезпечених сімей, багатодітних і одиноких матерів, на оплату проїзду в санаторії тощо [46].

Не менш важливим елементом системи соціального захисту є **державна соціальна допомога**. Соціальна допомога - це одна з основних форм підтримки суспільством осіб, чиє матеріальне становище не відповідає загальноприйнятому рівню забезпечення або є нижчим межі забезпеченості, визначеної

законодавством. Соціальна допомога є державною, благодійною, гуманітарною, грошовою або натуральною тощо. Державна соціальна допомога – це гарантований державою рівень матеріальної підтримки громадян, тобто, грошова виплата [20].

Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» визначає правові засади надання державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, а також надання державної соціальної допомоги на догляд [49].

Ю. Сотнікова об'єднує соціальне страхування та державну соціальну допомогу одним поняттям «соціальне забезпечення», що досить часто прослідковуємо в наукових дослідженнях багатьох вчених [79].

Важлива складова системи соціального захисту – державні соціальні гарантії, які встановлюються з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень. Правові засади формування та застосування державних соціальних стандартів і нормативів, спрямованих на реалізацію основних соціальних гарантій, були визначені в Законі «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», прийнятому 5 жовтня 2000 року. [50].

Державні соціальні гарантії – це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами та іншими нормативно-правовими актами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму. Основні державні соціальні гарантії встановлюються законами з метою забезпечення конституційного права громадян на достатній життєвий рівень. До основних державних соціальних гарантій належать: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат.

Базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах

доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Прожитковий мінімум визначається як вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. На основі соціальних стандартів визначаються розміри основних соціальних гарантій: мінімальних розмірів заробітної плати та пенсії за віком, інших видів соціальних виплат і допомоги. Також державні соціальні стандарти обов'язково враховуються при розробці програм економічного і соціального розвитку (рис.1.2.). [20].

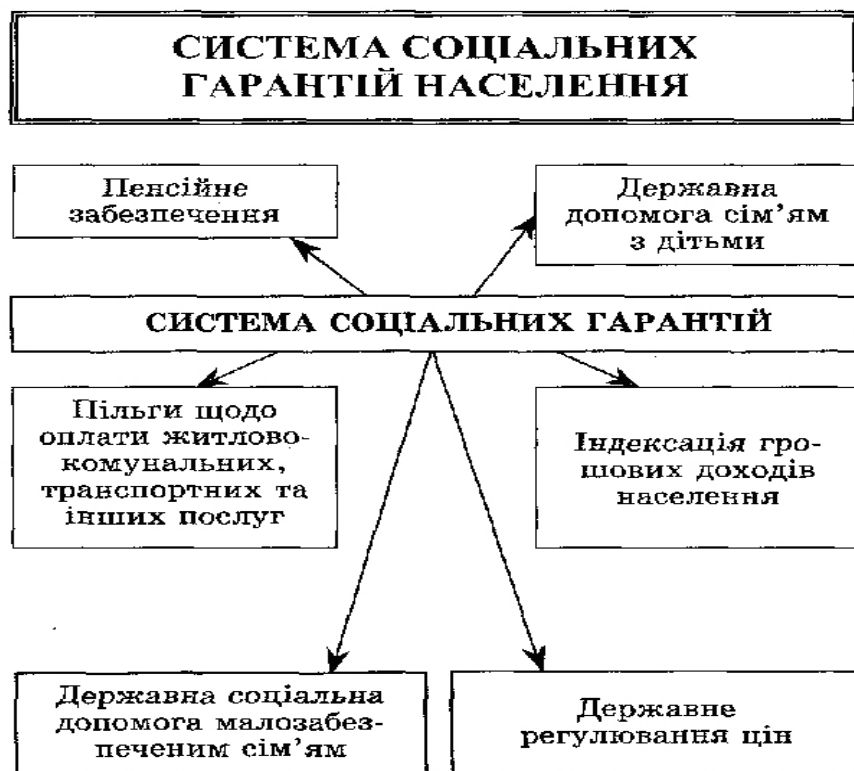

Рис. 1.2 Система соціальних гарантій населення

Джерело: Соціальні гарантії населення: державне фінансове забезпечення https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18268/ [78].

Важливим компонентом системи соціального захисту є соціальні послуги. Закон України «Про соціальні послуги» (2019 р.) поняття «**соціальні послуги**» визначає як дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин,

подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають. **Складні життєві обставини** – обставини, що негативно впливають на життя, стан здоров'я та розвиток особи, функціонування сім'ї, які особа/сім'я не може подолати самотійно [59].

В статті 16 Закону подана класифікація соціальних послуг, тип послуги, місце та термін надання (таблиця 1.1). Соціальні послуги поділяються на послуги, спрямовані на:

- 1) соціальну профілактику – запобігання виникненню складних життєвих обставин та/або потраплянню особи/сім'ї в такі обставини;
- 2) соціальну підтримку – сприяння подоланню особою/сім'єю складних життєвих обставин;
- 3) соціальне обслуговування – мінімізацію для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду.

Закон визначає базові соціальні послуги:

- 1) догляд вдома, денний догляд;
- 2) підтримане проживання;
- 3) соціальна адаптація;
- 4) соціальна інтеграція та реінтеграція;
- 5) надання притулку;
- 6) екстрене (кризове) втручання;
- 7) консультування;
- 8) соціальний супровід;
- 9) представництво інтересів;
- 10) посередництво;
- 11) соціальна профілактика;
- 12) натуральна допомога;
- 13) фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору;
- 14) переклад жестовою мовою;

- 15) догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних;
- 16) супровід під час інклюзивного навчання;
- 17) інформування;
- 18) медіація [59].

Таблиця 1.1

Соціальні послуги

Мета послуги:	Соціальна профілактика (попередження СЖО) Соціальна підтримка (подолання СЖО) Соціальне обслуговування (мінімізація СЖО)
Тип послуги:	Прості (не передбачають постійної або комплексної допомоги) Комплексні (за участі різних фахівців, систематична допомога) Комплексні спеціалізовані (для певних категорій отримувачів) Допоміжні (натуральна допомога)
Місце надання:	За місцем проживання отримувача (вдома) • У приміщенні (стаціонарно та напівстаціонарно) За місцем перебування отримувача (у тому числі на вулиці)
Термін надання:	Екстрено (кризово) - невідкладно, протягом доби Постійно - не менше 1 разу на місяць протягом більше 1 року Тимчасово - не менше 1 разу на місяць протягом до 1 року

Джерело: Нечосіна Олена Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. URL:<https://decentralization.ua/uploads/library/file/0/3.pdf> [43].

Основними формами надання соціальних послуг є **матеріальна допомога та соціальне обслуговування**. **Матеріальна допомога** надається особам, що знаходяться у складній життєвій ситуації, у вигляді грошової або натуральної допомоги: продуктів харчування, засобів санітарії і особистої гігієни, засобів догляду за дітьми, одягу, взуття та інших предметів першої необхідності, палива, а також технічних і допоміжних засобів реабілітації.

Соціальне обслуговування здійснюється:

- за місцем проживання особи (вдома);
- у стаціонарних інтернатних установах та закладах;
- у реабілітаційних установах та закладах;

- в установах та закладах денного перебування;
- в установах та закладах тимчасового або постійного перебування;
- у територіальних центрах надання соціальних послуг;
- в інших закладах соціальної підтримки (догляду) [26].

Соціальні послуги можуть надаватись неурядовими установами, в тому числі відповідно до соціального замовлення. Соціальне замовлення – це надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів підприємствами, установами та організаціями, що належать до приватної форми власності (в тому числі неурядовими організаціями) [77].

Отже, в сучасних складних умовах повномасштабної війни з Росією соціальний захист є комплексом нормативних актів, форм, методів та дій, що мають забезпечити соціальну підтримку і допомогу населенню України.

1.2. Внутрішньо переміщені особи як особлива соціально-демографічна група населення

Проблема внутрішнього переміщення населення є однією з найбільш актуальних соціальних проблем сучасної України, що загострилася внаслідок збройної агресії Росії та запровадження воєнного стану. Масштабне вимушене переміщення громадян призвело до формування нової соціальної групи – внутрішньо переміщених осіб, які потребують особливого соціально-правового захисту з боку держави.

У науковій літературі внутрішньо переміщені особи розглядаються як соціальна категорія населення, що зазнала порушення звичного способу життя, втрати житла, роботи, соціальних зв'язків і потребує додаткових гарантій для відновлення соціального функціонування. Проблематика біженців та внутрішнього переміщення далеко не нова, адже в усі періоди історії існували приклади масового вимушеного переміщення людей з тих чи інших причин з місць свого проживання на інші території і навіть в інші країни. Проте свого чіткого унормування та науково методологічного обґрунтування ця проблематика дістала тільки у XX столітті, коли після Першої світової війни

провідні світові держави стали робити спроби використання норм міжнародного та національного права для захисту таких громадян. Так, впродовж повоєнних років була прийнята ціла низка міжнародних нормативних актів, що врегульовували питання біженців, зокрема, Конвенція про статус біженців (1951 р.), Женевські конвенції (1947 та 1977 рр.) та створені відповідні міжнародні організації – наприклад, Міжнародна організація у справах біженців при ООН (1946 р.). Але, оскільки найчастіше жертви військових, соціальних, природних катаклізмів були змушені вимушено переміщуватися в межах кордонів своєї держави, то відповідно на національному рівні уряди цих держав намагалися залишати за собою право врегульовувати статус, права і порядок визнання цього статусу даних осіб. Через це у кінці XX ст. виникла нагальна проблема визначення статусу саме тих осіб, які вимушено переміщуються в межах своєї території, не перетинаючи її кордону. Саме тоді з'являється поняття вимушено переміщеної особи [39;68].

На міжнародному рівні це поняття вперше офіційно з'являється у 1998 році, коли було прийнято «Керівні принципи з питань переміщених усередині країни осіб», що стали своєрідним «дороговказом» для національних урядів та їх законодавчих систем у цьому питанні [88]. Саме у цих принципах вперше були відображені відмінності у статусі біженців та вимушено переміщених осіб, які полягають у трьох основних аспектах:

1 аспект – біженці покидають свою країну, тобто перетинають її кордон, а вимушені переселенці перебувають у її межах;

2 аспект – біженці не захищаються своєю країною, а вимушені переселенці отримують такий захист;

3 аспект – підстави для переміщення осіб: біженці покидають батьківщину через індивідуальні переслідування чи побоювання їх вчинення, за ознаками особистих переконань (віра, світогляд, політичні переконання і т.д.), етнічні ознаки і т.д., тоді як підставами для переміщення вимушених переселенців є збройні конфлікти, прояви насильства, природні чи техногенні катастрофи тощо [41].

На думку А. Свящука, відмінність внутрішньо переміщених осіб від біженців та осіб, що отримують додатковий та тимчасовий захист, полягає в тому, що останні перебувають поза межами країни своєї громадянської належності чи попереднього постійного місця проживання. Натомість, внутрішньо переміщені особи є громадянами України, іноземцями чи апатридами (особами без громадянства), попереднє постійне місце проживання яких було в Україні [66].

Тривалий час Україна фактично не стикалася із проблемою вимушеного внутрішнього переміщення своїх громадян (окрім подій на Чорнобильській АЕС). Але в 2014 році внаслідок агресії Росії на Сході держави (в Донецькій та Луганській областях та в Автономній Республіці Крим) в Україні розпочалося масове переміщення громадян. Саме в 2014 році згідно з Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (2014), **внутрішньо переміщеною особою** визнається громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка знаходиться на території України на законних підставах і була змушена залишити місце свого постійного проживання внаслідок або для уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, порушень прав людини або надзвичайних ситуацій. Закон підкреслює вимушений характер переміщення, що відрізняє ВПО від звичайних внутрішніх мігрантів [51].

Події повномасштабної війни, розв'язаної агресором у лютому 2022 року, спричинили небачену хвилю переміщення населення. За даними Державної служби України з питань переміщених осіб, кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) перевищила мільйони, що створило серйозні соціальні виклики для держави, громади та самих переселенців. Адже внутрішнє переміщення є соціальним явищем, що передбачає примусову зміну місця проживання громадянами країни у межах її території через загрозу життю, здоров'ю або порушення прав людини. При цьому кількість осіб, які були вимушені покинути своє житло та місце проживання і отримати статус вимушено переміщеної особи, і до цього часу постійно збільшується – якщо у 2021 році їх було близько 1,5 млн

осіб, то вже на початку літа 2024 року їх було, за статистичними даними, близько 4,6 млн.

Внутрішньо переміщені особи потребують соціального захисту, оскільки перебувають у складних життєвих обставинах через втрату своїх соціальних зв'язків, майна, були змушені покинути місця постійного проживання, не перетинаючи кордону своєї держави [88].

До ВПО, які потребують соціального захисту, В. Ардріяш, Н. Громадська, О. Малікіна відносять тих, які втратили житло і не можуть його знайти через високу вартість, в яких є брак коштів, неможливість працевлаштування, недоступність медичних послуг тощо [2].

До першочергових проблем вимушено переміщених осіб І. Трубавіна відносить реєстрацію, потреби в їжі, житлі, соціальних виплатах, освіті дітям, особливо в дитячих садках, послуги з охорони здоров'я, працевлаштування працездатних членів родини і забезпечення певного рівня життя родини для виховання, догляду і розвитку дітей, життя членів сім'ї [82].

Н. Гусак, Т. Семигіна, С.Трухан розширюють перелік проблем ВПО. Зокрема, до першочергових потреб внутрішньо переміщених осіб вони відносять такі: гуманітарні (їжа та одяг), медичні, житлові, юридичні (реєстрація за місцем проживання, відновлення документів, представництво інтересів у суді, юридичні консультації щодо відновлення приватної власності, бізнесу, перереєстрації підприємств тощо), економічні (пошук роботи та працевлаштування), психологічні (психологічна допомога, консультування), соціальні (відновлення соціального статусу, участь у житті місцевої громади, толерантне ставлення з обох сторін, рівний доступ до суспільних благ), політичні (реалізація виборчого права тощо), культурні та освітні [19].

Загалом, соціальна вразливість ВПО проявляється у різноманітних сферах: втраті житла, документів, роботи, обмеженні доступу до освіти, медичної допомоги та соціальних послуг. Узагальнено соціальні потреби ВПО наведено в рис. 1.3.

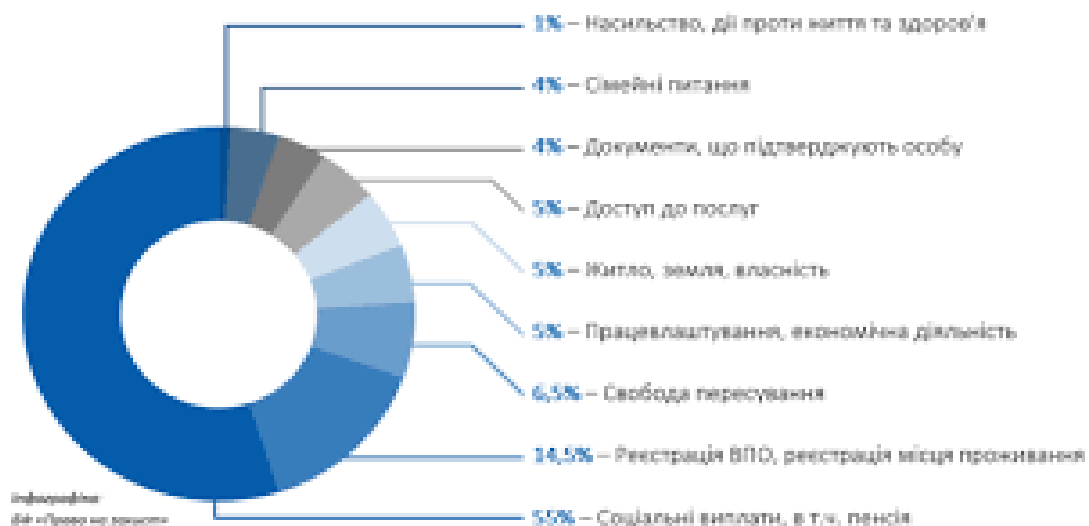

Рис. 1.3. Головні проблеми внутрішньо переміщених осіб

Джерело: Загублені в папірцях: дотримання соціальних прав внутрішньо переміщених осіб /за заг. ред А.П.Буценка /Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ : КИТ, 2017. 66 с. [27].

Проблеми, пов'язані з масовим вимушеним переселенням, потребують від держави, громад значних зусиль щодо соціальної підтримки ВПО. За даними дослідження МОМ (Міжнародна організація з міграції), через тривале переміщення та витрату власних ресурсів найактуальнішою потребою ВПО є фінансова підтримка. Про це повідомили 80 % опитаних у червні 2023 р. проти 55% у квітні 2022 р., коли більшість вимушених мігрантів ще мала певні заощадження, накопичені в довоєнні часи. Залишаються значними потреби в медичних послугах та препаратах (3 %), у продуктах харчування (29%), зросли потреби в забезпеченні житлом (з 19% до 22%).

Лише для 38% ВПО постійна заробітна плата є основним джерелом доходу, тоді як для кожної п'ятої сім'ї (22%) – це державна допомога (також для 30% домогосподарств із дітьми та 28% домогосподарств, які складаються винятково з жінок). Пенсії є другим за значенням джерелом доходу – 23% опитаних [28].

За даними МОМ, 54 % ВПО, які поклалися на виплати переміщеним особам, повідомили, що рівень доходу на одного члена сім'ї був нижчим або дорівнював 2600 грн, що приблизно відповідає прожитковому мінімуму, встановленому урядом на 2023 р. для працездатних осіб. 65 % ВПО жили в

домогосподарствах із рівнем доходів на одну особу не більше 4 666 грн., тобто, реального прожиткового мінімуму, оприлюдненого Мінсоцполітики в січні 2022 р. Однак, у січні 2023 р. такий мінімум становив уже 6,7 тис. грн. [30].]

Вимушене переміщення в період повномасштабної війни зумовило серйозні ризики для ВПО щодо працевлаштування. Дослідження МОМ свідчить, що в цілому по країні лише 40 % ВПО, зокрема 4 % самозайнятих, мають роботу. Для порівняння, рівень зайнятості серед непереміщеного населення становить 50 %. За даними опитування, до війни ситуація була зворотною: працювали 62 % респондентів, які нині є ВПО, і 53 % опитаних серед непереміщеного населення. Отже, хоча війна спричинила значні проблеми у сфері зайнятості для всіх громадян країни, проте для ВПО такі проблеми є найбільш серйозними. Важливо зазначити, що майже всі раніше зайняті ВПО (90%), які наразі не працюють (включно з тими, хто шукає роботу, не шукає роботу, чи займається домашнім господарством), стали безробітними внаслідок війни.

Таким чином, чимала кількість працівників вибула з виробничого процесу, втратила доходи, водночас значні бюджетні кошти витрачаються на надання їм допомоги. За інформацією Мінсоцполітики, у 2022 р. понад 2,3 млн внутрішньо переміщених осіб отримали допомогу на проживання, на виплату якої з Держбюджету виділено 52,8 млрд. грн; у 2023 р. на такі виплати передбачено вже 57 млрд. грн, що є значним навантаженням на бюджет країни. Разом з тим, як свідчить опитування МОМ, активно шукають роботу 14% ВПО та лише 5% тих, хто не зазнав переміщень; неактивно шукають роботу відповідно 6% і 3%. Отже, ВПО мають значний трудовий потенціал, який прагнуть реалізувати [13].

Таблиця 1.2

Ключові проблеми правозастосовної практики щодо забезпечення прав ВПО в Україні

Соціальний захист	Складність у доступі до соціальних виплат через бюрократичні процедури та необхідність постійного підтвердження статусу; обмеженість фінансування; нерівномірність регіональної практики
Житло	Відсутність достатніх державних програм постійного житлового забезпечення; тривале існування тимчасових

	рішень (гуртожитки, модульні містечка); недостатня реалізація програм іпотечного кредитування та компенсацій.
Працевлаштування	Високий рівень безробіття серед ВПО; дискримінація на ринку праці; обмежений доступ до перекваліфікації та програм підтримки підприємництва
Медичні послуги	Труднощі з доступом до якісних медичних послуг через відсутність реєстрації місця проживання; недостатнє фінансування місцевих закладів охорони здоров'я у громадах з великою кількістю ВПО.
Освітні послуги	Проблеми із зарахуванням дітей до закладів освіти у місцях компактного проживання ВПО; перевантаження шкіл та дитсадків; недостатня підтримка студентів з числа ВПО у здобутті вищої освіти
Політичні права	Ускладнений доступ до реалізації виборчих прав на місцевому рівні; відсутність єдиного механізму врахування виборчої адреси; недовіра до процесів забезпечення участі ВПО у політичному житті громад.

Джерело: Киришко О.В. Правове регулювання статусу ВПО в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 92: частина 2. С.175-193. [31].

Таким чином, перелічені проблеми ВПО створюють широкий спектр потенційних і реальних соціальних ризиків для них. Їхня природа є комплексною – поєднує економічні, соціальні, медичні та інші чинники, які у сукупності ускладнюють процес інтеграції ВПО у нове соціальне середовище.

Реалізувати свої права на соціальний захист особа може лише після отримання довідки про її статус, як внутрішньо переміщеної особи і внесення відповідних відомостей до реєстру (**додаток Б**). Таким чином, спеціальний правовий статус внутрішньо переміщеної особи передбачає не тільки її особливі права на соціальний захист, але й покладає певні обов'язки [9].

У Реєстрі внутрішньо переміщених осіб (ВПО) станом на листопад 2025 року налічується 4,4 млн людей [65]. В 2025 р. стало очевидним, що для цих мільйонів українців статус переселенця перетворився з транзитного стану на довготривалу реальність.

Отже, внутрішньо переміщені особи за часи збройного конфлікту в Україні, а особливо після повномасштабного вторгнення, стали чисельною групою

клієнтів соціальної роботи. Фахівці із соціальної роботи, досліджуючи проблеми та потреби цієї вразливої групи населення, зазначають, що ВПО часто змушені покидати свої домівки в кризових ситуаціях, що призводить до втрати ними житла, майна й особистих цінностей. Стрес, травми та психологічні проблеми внаслідок конфліктів або насильства часто супроводжують ВПО. Вони можуть зіткнутися з порушеннями їхніх прав і свобод на новому місці проживання і в процесі переїзду. Фахівці із соціальної роботи як державних, так і громадських організацій зазначають, що здебільшого це пов'язано з обмеженим доступом ВПО до медичної допомоги, освіти, окремих соціальних послуг, з якими стикаються ВПО на перших етапах потрапляння в приймаючу громаду. Особливо часто ВПО стикаються з проблемою зайнятості, втратою роботи, неможливістю продовжувати працювати через відсутність належних умов. Соціальна ізоляція властива цій категорії осіб, вони стикаються з проблемами соціальної інтеграції та соціалізації в нових умовах і дійсності. ВПО часто відзначають нестабільність і небезпечність умов (постійні ризики), у яких вони перебувають, відсутність необхідних для нормальної життєдіяльності ресурсів і соціальної підтримки після переміщення, підтримки, адаптації та інтеграції в новому середовищі [40]. Ці й інші проблеми ВПО ще раз підкреслюють важливість їхнього соціального захисту.

1.3. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Внутрішньо переміщені особи є однією з найбільш вразливих категорій населення, які потребують особливого соціального захисту. Масштабні переміщення населення, викликані бойовими діями, створили серйозні виклики для держави у сфері забезпечення соціального захисту та дотримання прав ВПО. Питання їх соціального захисту містять широкий спектр аспектів, таких як надання житла, медичних послуг, соціальної допомоги, доступу до освіти та працевлаштування [67].

Нормативно-правове забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні базується на кількох рівнях: міжнародних стандартах у сфері прав людини, Конституції України, спеціальному законодавстві, підзаконних актах тощо.

У сучасній доктрині права поняття внутрішньо переміщеної особи розглядається як специфічний суб'єкт правовідносин, який опинився у стані вимушеної міграції без перетину державного кордону. На відміну від біженців, статус яких регулюється міжнародним правом (Конвенція 1951 року), правовий статус ВПО в Україні базується на поєднанні національного законодавства та Керівних принципів ООН з питань внутрішнього переміщення [34].

Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні є ключовим аспектом забезпечення їх прав і свобод. Основоположним міжнародним документом, що регулює права внутрішньо переміщених є Керівні принципи ООН щодо переміщення осіб всередині країни, ухвалені у 1998 році [42].

Зокрема, «Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення» визначають базові стандарти захисту ВПО, включно з правом на гуманітарну допомогу, недискримінацію та доступ до соціальних послуг. Україна імплементує ці принципи у національне законодавство, що забезпечує відповідність внутрішньої політики міжнародним стандартам.

Ключові аспекти, які вони охоплюють:

1. Визначення ВПО. Принципи чітко визначають, хто вважається внутрішньо переміщеною особою. Головна відмінність від біженців полягає в тому, що ВПО не перетинали міжнародно визнаний державний кордон, а залишилися в межах своєї країни.

2. Структура захисту (30 принципів). Документ розділений на п'ять основних секцій, що супроводжують людину на всіх етапах переміщення. Загальні принципи: рівність перед законом та недискримінація; захист від переміщення: право на захист від свавільного вигнання з дому; захист під час переміщення: право на життя, безпеку, медичну допомогу, освіту та збереження

сімейної єдності; гуманітарна допомога: право міжнародних організацій надавати допомогу, якщо держава не може впоратися самотійно; повернення та інтеграція: право на безпечне повернення додому або добровільне поселення в іншому місці країни; суверенітет як відповідальність – ключова ідея Принципів. Держава має суверенне право керувати своїми справами, але це право передбачає першочерговий обов'язок захищати та допомагати своїм громадянам, які стали ВПО [88].

Національне законодавство з цього питання розроблялося в контексті відповідних міжнародних стандартів і рекомендацій. **Конституція України** закріплює основні права громадян, включно з правом на соціальний захист, достатній життєвий рівень, житло та медичну допомогу (статті 46, 48, 49). Ці норми є базовими для формування законодавства щодо ВПО, оскільки гарантують їхні права на рівні всіх громадян без дискримінації [35].

Основним нормативним актом щодо соціального захисту ВПО є **Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»**, який деталізує порядок обліку внутрішньо переміщених осіб, механізми отримання соціальної допомоги, права на житло, соціальні та психологічні послуги. Закон підкреслює принцип недискримінації та рівності доступу до соціальних послуг, а також визначає обов'язок держави забезпечувати соціальну адаптацію та інтеграцію ВПО в громадах [51].

Важливу роль відіграють **підзаконні нормативні акти Кабінету Міністрів України**, які регламентують практичні аспекти соціального захисту: порядок виплат адресної допомоги, компенсацій за житло, надання гуманітарної допомоги, забезпечення соціальних і медичних послуг. Ці акти конкретизують права та обов'язки ВПО і держави, роблячи законодавчі положення реальними у повсякденній практиці.

Розглянемо ключові постанови Кабінету Міністрів України, які формують «практичний фундамент» захисту ВПО станом на січень 2026 року. Кожна з них відповідає за окрему життєво важливу для внутрішньо переміщених осіб сферу.

Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб». Це основний документ, який визначає порядок оформлення довідки ВПО. Вона є юридичним підтвердженням статусу особи. Визначає, як подати заяву (через ЦНАП, заклади соцзахисту або застосунок «Дія»), які дані вносяться до Єдиної інформаційної бази даних та як поновлювати довідку у разі втрати [56]. У 2025 році було спрощено процедуру для іноземців та осіб без громадянства, які законно перебувають в Україні та стали переселенцями.

Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 р. № 637 «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам» регулює порядок отримання пенсій та інших соціальних виплат через «Ощадбанк. Саме цей документ визначає правила проходження фізичної ідентифікації. У 2025 році процедури було максимально цифровізовано, щоб люди могли підтвердити свою особу через відеодзвінок або за допомогою «Дія.Підпис», не відвідуючи відділення банку особисто [55].

Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 р. № 696 «Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб». Цей акт допомагає ВПО знайти роботу на новому місці. Вона передбачає компенсацію витрат роботодавцям на оплату праці ВПО, компенсацію витрат на перепідготовку або навчання. Це стимулює бізнес наймати саме переселенців [58].

Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332 «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам». Найбільш обговорювана постанова, що регулює щомісячні грошові виплати. Вона встановлює розмір допомоги (зазвичай 2000 грн для дорослих та 3000 грн для осіб з інвалідністю і дітей) [23]. Виплати були автоматично продовжені для найбільш вразливих категорій (пенсіонери з низьким доходом, багатодітні сім'ї, люди з інвалідністю). Постанова також

містить «майнові критерії» — наприклад, право на допомогу втрачають ті, хто здійснив великі покупки (авто, валюта, депозити понад 100 тис. грн), проте у 2025 році з'явилися винятки для тих, хто витратив кошти на лікування чи зруйноване житло.

Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495 «Деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб». Цей акт регулює створення фондів житла для тимчасового проживання. Постанова визначає, як громади мають формувати черги на житло, хто має пріоритет (багатодітні, сім'ї загиблих, люди похилого віку) та які вимоги до самих приміщень (мінімум 6 кв. м на особу) [21].

Наприкінці 2024 та у 2025 році уряд посилив вимоги до місцевої влади щодо інвентаризації порожніх будівель, які можна реконструювати під житло для ВПО. У квітні 2023 р. ухвалено Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та план її виконання. В ній йдеться про забезпечення ВПО житлом, доступом до освіти, працевлаштування, соціального захисту, медичних послуг, відновлення документів тощо. Також передбачено забезпечення надання соціальних послуг ВПО з урахуванням їх індивідуальних потреб, запровадження соціальної послуги «сприяння адаптації ВПО» для осіб у складних життєвих обставинах та затвердження відповідного стандарту надання, а також створення умов для отримання психологічної допомоги ВПО, зокрема, дітей [52].

Також в серпні 2023 р. набув чинності наказ Міністерства соціальної політики **«Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади у соціальних послугах».** У ньому викладена організація визначення потреб населення у соціальних послугах під час дії воєнного або надзвичайного стану, а також у перехідний період після його припинення. Особлива увага приділяється оцінці потреб ВПО в громаді [53].

З урахуванням реалій повномасштабного вторгнення ворога та масових внутрішніх переміщень внесено зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Зокрема, ВПО мають право на забезпечення органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та суб'єктами приватного права можливості безоплатного тимчасового проживання (за умови оплати особою вартості комунальних послуг) протягом шести місяців з моменту взяття на облік ВПО. Для багатодітних сімей, осіб з інвалідністю, осіб похилого віку цей термін може бути продовжено [54]. Вони стосуються і спрощення процедури – отримання ВПО послуг служби зайнятості, доступу до медичних послуг, безоплатної правничої допомоги, продовження навчання учнів та студентів тощо.

Кабінетом Міністрів України прийнято постанову **«Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації надання внутрішньо переміщеним особам похилого віку, особам з інвалідністю соціальних послуг стаціонарного догляду, підтриманого проживання за принципом «гроші ходять за людиною»**. Постановою визначено отримувачів соціальних послуг: дієздатні внутрішньо переміщені особи похилого віку, особи з інвалідністю, які залишили або покинули своє місце проживання та перемістилися з територій, на яких ведуться бойові дії, або з тимчасово окупованих територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого Міністерством реінтеграції, щодо яких не визначено дати завершення бойових дій (припинення можливості бойових дій) або тимчасової окупації Російською Федерацією, особи, в яких внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України, житлове приміщення знищене або пошкоджене (до ступеня непридатного для проживання) та інформацію про яке внесено до Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України). Постанова надає можливість отримувачу соціальних

послуг обирати надавача соціальних послуг з переліку визначених Фондом соціального захисту осіб з інвалідністю та самостійно розраховуватися за отримані соціальні послуги [22].

З січня 2024 р. набрали чинності законодавчі гарантії права певних категорій ВПО на безкоштовне проживання під час і протягом шести місяців після скасування воєнного стану, а також зобов'язання органів влади щодо формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб.

Верховна Рада України розглянула в 2025 р. **Проект Закону України «Про основні засади житлової політики»**. Як зазначено в пояснювальній записці до законопроекту, він був розроблений з метою встановлення нових засад та напрямів, які визначатимуть житлову політику України, що спрямована на створення можливостей та умов, за яких кожен матиме можливість вирішити житлове питання, набувши житло в оренду або у власність. Його ціль – закладення основ для формування житлової політики України з урахуванням стандартів та норм керівних документів Європейського Союзу та статті 47 Конституції України, створення сприятливого правового поля для залучення допомоги міжнародних організацій та донорів для формування житлових фондів. 16 липня 2025 року законопроект № 12377 було прийнято Парламентом за основу у першому читанні [61].

В 2025 році було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2025 р. № 1176 **«Про затвердження Порядку надання допомоги для вирішення житлового питання окремим категоріям внутрішньо переміщених осіб, що проживали на тимчасово окупованій території, та внесення змін до Порядку ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України»**. Запроваджено механізм надання житлового ваучера номіналом до 2 млн грн для певних категорій ВПО (насамперед для УБД та осіб з інвалідністю

внаслідок війни, які перемістилися з ТОТ). Ваучер можна використати для купівлі квартири, будівництва будинку або погашення іпотечного кредиту [57].

Загалом, до основних права внутрішньо переміщених осіб на соціальний захист належать:

- право на соціальний захист (допомоги, субсидії, пенсії, компенсації);
- право на освіту (доступ до навчання незалежно від місця реєстрації);
- право на медичну допомогу (безоплатні послуги в межах Програми медичних гарантій);
- право на житло (тимчасове розміщення або компенсація за оренду);
- право на працю (рівні умови працевлаштування з іншими громадянами України) [63].

Правові гарантії реалізуються через функціонування Єдиної інформаційної бази даних про ВПО, доступ до соціальних послуг через ЦНАПи та органи місцевого самоврядування, імплементацію міжнародних стандартів у національне законодавство.

Отже, внутрішньо переміщені особи є особливими суб'єктами соціального захисту, а розглянуті нормативно-правові акти визначають особливості їх соціального захисту. Поняття та соціально-правовий статус внутрішньо переміщених осіб в Україні є багатокomпонентним і містить як правові так і соціальні механізми підтримки. Вони спрямовані на забезпечення базових прав переселенців, їхню адаптацію та інтеграцію у нові громади. Водночас існує потреба у вдосконаленні законодавства та практики соціального захисту, що дозволить більш ефективно реагувати на виклики, пов'язані з масовим внутрішнім переміщенням населення.

Воєнний стан суттєво вплинув на систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, зумовивши її нормативне, організаційне та функціональне переформатування. Він не лише загострив існуючі проблеми, а й став поштовхом до оновлення законодавчої бази, цифровізації соціальних послуг та посилення міжвідомчої взаємодії. Подальший розвиток системи соціального захисту ВПО має здійснюватися в межах чинного законодавства з урахуванням умов

тривалого воєнного стану та потреб довгострокової соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Науковці відзначають, що нормативно-правова база соціального захисту ВПО залишається фрагментарною та потребує удосконалення. Зокрема, недостатньо узгоджені положення щодо координації між державними, місцевими та громадськими інституціями, що знижує ефективність реалізації соціальних прав ВПО. Це свідчить про необхідність постійного вдосконалення законодавства та розробки інтегрованих стратегій їх соціального захисту.

Висновки до розділу I

Перший розділ дослідження присвячено розгляду теоретичних аспектів соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні. Проведено аналіз та узагальнення наукових джерел щодо сутності поняття «соціальний захист», «система соціального захисту». Охарактеризовано структуру системи соціального захисту та її компоненти: соціальне страхування (від безробіття, хвороби, старості); соціальна допомога (виплати малозабезпеченим, сім'ям з дітьми, субсидії); соціальні гарантії (мінімальні пенсії, зарплати, прожитковий мінімум); соціальні послуги (догляд вдома, адаптація, реабілітація та ін.).

Розглянуто поняття «внутрішньо переміщені особи» в міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документах. Визначено, що внутрішньо переміщені особи є специфічною соціальною категорією населення, що утворилася внаслідок примусових змін місця проживання через загрозу життю, здоров'ю та правам людини. Соціально-правовий статус ВПО відзначається подвійністю: поєднує рівність у правах із іншими громадянами України та потребу у спеціальних соціальних гарантіях, що компенсують негативні наслідки вимушеного переміщення. Такий статус визначає підвищену соціальну вразливість ВПО та потребу у комплексній державній підтримці, що охоплює матеріальні, житлові, соціальні, психологічні та економічні аспекти їхнього життя.

Проаналізовано нормативно-правове забезпечення соціального захисту ВПО та основні напрями і форми їх соціальної підтримки, визначені в законах та підзаконних актах. Зокрема, розглянуто міжнародні стандарти, які закріплюють базові права та обов'язки держави щодо соціального захисту ВПО, закони України, які регламентують правовий статус ВПО, порядок їх обліку, механізми соціального захисту, отримання соціальних послуг та обов'язки держави щодо сприяння їх адаптації та інтеграції; підзаконні нормативні акти, постанови Кабінету Міністрів України та інші регулюючі документи, які конкретизують

реалізацію прав на соціальний захист ВПО, визначають порядок надання адресної допомоги, компенсацій за житло тощо.

Отже, визначення особливостей ВПО, їх соціально-правового статусу, їх соціальних проблем, системи нормативно-правового забезпечення їх потреб дозволяє окреслити напрями подальшого розгляду системи соціального захисту, спрямованої на забезпечення гідних умов життя, стабільності, адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах тривалого воєнного стану.

РОЗДІЛ II. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Вплив воєнного стану на систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб

Воєнний стан в Україні зумовив значну соціальну мобілізацію та призвів до створення величезної групи внутрішньо переміщених осіб (ВПО). За даними Державної служби України з питань переміщених осіб, станом на 2025 рік кількість зареєстрованих переселенців перевищує 4 млн осіб, більшість з яких потребує соціальної, матеріальної та психологічної підтримки [11].

Система соціального захисту для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні станом на лютий 2026 року є розгалуженою мережею державних, комунальних та громадських інституцій, що забезпечують реєстрацію, проживання та надання спеціалізованих послуг.

1. Державні та комунальні органи управління. Ці установи є першою точкою контакту для отримання статусу ВПО та оформлення виплат:

- **управління соціального захисту населення (УСЗН):** приймають заяви на допомогу та ведуть облік переселенців;
- **Центри надання адміністративних послуг (ЦНАП):** видають довідки ВПО та реєструють зміну місця проживання;
- **виконавчі органи місцевих рад:** розробляють муніципальні програми інтеграції та підтримки ВПО.

2. Заклади тимчасового проживання:

- **місця тимчасового проживання (МТП):** гуртожитки, санаторії та інші об'єкти, що внесені до офіційного **Узагальненого переліку МТП**, який оновлюється кожні два місяці;
- **соціальні притулки:** спеціалізовані заклади для вразливих категорій, де у 2026 році акцент робиться на медсестринському догляді.

3. Спеціалізовані надавачі соціальних послуг. Для підтримки окремих груп населення функціонують:

- **територіальні центри соціального обслуговування:** надають послуги вдома або в умовах стаціонару для людей похилого віку та осіб з інвалідністю;
- **Центри соціальних служб:** забезпечують психологічну підтримку та соціальний супровід сімей ВПО.
- **гуманітарні штаби та хаби:** створюються обласними військовими адміністраціями для видачі продуктових та гігієнічних наборів.

4. Громадські та міжнародні організації: надають юридичну та фінансову допомогу:

- **ресурсні центри:** консультують щодо працевлаштування та адаптації у громадах;
- **благодійні фонди:** такі організації як «Право на захист» або UNHCR надають спеціалізовані програми підтримки (житло, гранти) [72].

Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб реалізується через комплексну систему заходів, що охоплює матеріальну, житлову, соціальну, психологічну та правову підтримку (таблиця 2.1.).

Таблиця 2.1

Основні механізми соціального захисту ВПО

Складові соціального захисту	Зміст соціальної допомоги і підтримки
Органи управління та реєстрації:	– Міністерство соціальної політики України: формує політику. – управління соцзахисту населення (УСЗН/Собес): призначають допомогу, ведуть облік. – ЦНАПи та органи місцевого самоврядування (громади): здійснюють первинну реєстрацію, видачу довідок.
Заклади та інструменти підтримки:	– тимчасові прихистки та житлові проєкти: спецзаклади для проживання, зокрема для маломобільних; – територіальні центри соцобслуговування: надають соціальні послуги;

	– Ради ВПО: консультативно-дорадчі органи при місцевій владі для захисту прав.
Види допомоги	– грошові виплати на проживання (2000-3000 грн); – допомога по безробіттю, субсидії, медичні та освітні пільги; – соціальні послуги: допомога у веденні господарства, психологічна підтримка.

Джерело: Система закладів соціального захисту для внутрішньо переміщених осіб <https://www.google.com/search?qBE&rlz1083UA1083> [72].

Основні напрями визначаються потребами ВПО, які охоплюють забезпечення базових умов життя, відновлення соціальної стабільності та інтеграцію в громади прийому. **Матеріальна підтримка** містить адресну грошову допомогу, соціальні виплати, надання гуманітарної допомоги та пільг. Як зазначає В. Мельник, «матеріальна підтримка внутрішньо переміщених осіб є базовим інструментом соціального захисту, оскільки дозволяє покривати витрати на харчування, одяг, оплату житла та медичне забезпечення». Цей напрям є критично важливим, особливо на ранніх етапах переміщення, коли ВПО втрачають стабільний джерело доходу [10].

Окрім прямих виплат, держава активно впроваджує нові фінансові інструменти, такі як базова соціальна допомога, що розраховується на основі сукупного доходу сім'ї, та субсидії на оренду житла, які допомагають компенсувати витрати на винайм квартир у випадках, коли орендна плата перевищує встановлений відсоток сімейного бюджету [37].

Важливим напрямом є **захист прав дітей**, що проявляється у забезпеченні безоплатним харчуванням у закладах освіти, першочерговому зарахуванні до дитячих садків та наданні пільг при вступі до вишів, включаючи соціальні стипендії та безоплатне проживання в гуртожитках.

Медична сфера гарантує ВПО доступ до будь-якої державної клініки без прив'язки до місця реєстрації, що дозволяє отримувати життєво необхідні ліки та реабілітаційні послуги за спрощеною процедурою.

Житлове питання також вирішується через формування фондів тимчасового проживання, надання пільгових кредитів у рамках програми «ЄОселя» та видачу житлових ваучерів. Житлове забезпечення містить тимчасове розміщення, компенсації за оренду житла, програми соціального житла. Житло є одним із найважливіших елементів соціальної адаптації, оскільки забезпечує безпеку та стабільність. В умовах обмеженого житлового фонду та високих цін на оренду важливим стає розвиток державних та муніципальних програм підтримки.

Соціальні та психологічні послуги спрямовані на подолання наслідків соціальної дезадаптації та психологічної травми. До таких послуг належать соціальний супровід, психологічне консультування, кризова допомога, тренінги та реабілітаційні програми. Психологічна підтримка є особливо актуальною, оскільки велика частина ВПО зазнала травматичного досвіду та потребує професійної допомоги для відновлення соціальної функціональності.

Сприяння зайнятості та професійна адаптація містять допомогу у працевлаштуванні, перекваліфікацію, навчальні курси та підтримку підприємницької діяльності. Економічна самостійність ВПО сприяє їх соціальній інтеграції та забезпечує сталий рівень життя. Науковці підкреслюють, що «забезпечення можливості економічної активності ВПО є однією з основних умов успішної інтеграції та запобігання соціальній ізоляції».

У 2026 році державні програми виплат зосереджені на найбільш вразливих категоріях (особи з інвалідністю, багатодітні сім'ї), тоді як загальна стратегія зміщується на **соціальну інтеграцію** та розвиток послуг з догляду. Воєнний стан змусив державу **відмовитися від принципів територіальності**: сьогодні ВПО можуть отримувати соціальні та медичні послуги в будь-якій точці країни без прив'язки до «прописки», а ідентифікація пенсіонерів-переселенців перейшла у формат відеозв'язку або використання цифрових підписів. Особливістю цього

періоду стало впровадження «екстрених соціальних послуг», які надаються негайно за фактом звернення у разі загрози життю, оминаючи тривалі процедури перевірки доходів.

Водночас воєнний стан посилив вимогу **адресності допомоги** — у 2025 році система перейшла від тотальних виплат до підтримки конкретних вразливих груп (маломобільних громадян, сімей з дітьми, літніх людей), що дозволяє ефективніше розподіляти обмежені ресурси бюджету.

Війна також стимулювала **появу інноваційних інструментів**, таких як програма «єВідновлення» для компенсації за знищене майно та субсидії на оренду житла, які інтегровані безпосередньо в цифрову інфраструктуру держави. Таким чином, вплив воєнного стану проявився у створенні «соціального щита», який базується на швидкості, мобільності та цифрових рішеннях, що дозволяють державі виконувати свої обов'язки перед громадянами навіть у найважчих умовах.

Однак, масовий перехід населення у безпечніші регіони створив нові виклики для системи соціального захисту, зокрема:

1. Зростання навантаження на соціальні служби. Черги на реєстрацію, затримки у виплатах допомоги та перевантажені центри соціальних служб стали типовою проблемою, зокрема, у Житомирі та Звягелі.

2. Соціальна вразливість окремих категорій ВПО. Особливої уваги потребують діти, люди похилого віку, жінки з малолітніми дітьми та особи з інвалідністю. В умовах воєнного стану доступ до медичних послуг, освіти та психологічної допомоги значно обмежується.

3. Фінансові обмеження. Додаткові державні витрати на оборону та гуманітарну допомогу зменшують ресурси для соціальних програм, що створює необхідність раціонального планування бюджету та залучення донорських ресурсів.

Воєнний стан призвів до суттєвого зростання навантаження на органи соціального захисту населення, які відповідно до чинного законодавства здійснюють призначення та виплату державної соціальної допомоги ВПО.

Значне збільшення кількості осіб, які потребують підтримки, ускладнило реалізацію традиційних механізмів соціального захисту, особливо в умовах обмеженого фінансування та кадрового дефіциту. Водночас держава була змушена оперативно реагувати на виклики шляхом ухвалення низки підзаконних нормативно-правових актів.

Зокрема, з метою забезпечення фінансової підтримки внутрішньо переміщених осіб Кабінетом Міністрів України було прийнято постанову «Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам», якою визначено порядок надання щомісячної грошової допомоги ВПО [23].

У період воєнного стану ця допомога стала одним із ключових інструментів соціального захисту, спрямованим на часткову компенсацію витрат на проживання та задоволення базових потреб переміщеного населення.

В умовах воєнного стану також було запроваджено спрощені процедури обліку та отримання соціальних виплат, що відповідає положенням Закону України «Про соціальні послуги». Зокрема, було розширено можливості подання заяв в електронній формі, автоматичного продовження раніше призначених виплат та мінімізації документального навантаження на отримувачів допомоги. Це дозволило забезпечити безперервність соціального захисту ВПО навіть у регіонах із обмеженим доступом до органів соціального захисту.

Разом із тим спрощення процедур у межах воєнного стану актуалізувало проблеми адресності та контролю за наданням соціальної допомоги, що прямо пов'язано з виконанням норм Бюджетного кодексу України та принципів ефективного використання бюджетних коштів. Виникла потреба у вдосконаленні механізмів перевірки даних внутрішньо переміщених осіб та посиленні міжвідомчої взаємодії між органами соціального захисту, Пенсійним фондом України та органами місцевого самоврядування.

Крім матеріальної підтримки, у період воєнного стану зростає актуальність психологічної та соціальної реабілітації ВПО, що відповідає положенням Закону України «Про соціальні послуги» та державним стандартам надання соціальної допомоги. Травматичні наслідки війни, втрата житла та соціальних зв'язків

негативно впливають на процес інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади, що вимагає комплексного підходу до їх соціального захисту.

Стало очевидним, що для цих мільйонів українців статус переселенця перетворився з транзитного стану на довготривалу реальність. Держава отримала важливий виклик – перетворити тимчасову політику на системну та довгострокову модель підтримки. Якщо у попередні роки пріоритетом було екстрене гуманітарне реагування, тобто евакуація, надання тимчасового даху над головою та виплата базової допомоги на проживання, то 2025 рік показав глибинну кризу «тимчасовості». Основним викликом для влади та суспільства стала тотальна «втома» інфраструктури та вичерпання ресурсів громад, що приймають. Місця компактного проживання, які створювалися як тимчасові прихистки в школах чи гуртожитках, за роки експлуатації фізично та морально застаріли та більше не забезпечують гідних умов для життя. Водночас оренда житла у безпечних регіонах дорожчає, в той час, як фінансова спроможність переселенців знижується [38].

Тому можемо відзначити значну кількість нормативно-правових документів, прийнятих в 2025 році, які спрямовані саме на забезпечення постійним житлом ВПО. Досвід тривалої соціально підтримки ВПО уможливив на п'ятому році повномасштабної війни з Росією поступовий перехід до цілісної державної політики щодо ВПО: від екстреної гуманітарної допомоги – до системних інструментів інтеграції та відновлення. Найбільш помітним досягненням стала спроба вибудувати багаторівневу житлову політику: компенсації за тимчасове розміщення (Постанова КМУ №616), іпотечних програм (Постанова КМУ №998) і житлових ваучерів (Постанова КМУ №1176). Важливим кроком є також цифровізація обліку житла (Постанова КМУ №894), яка має спростити його пошук та зменшити адміністративний тиск як на ВПО, так і на громади/установи, які їх приймають **(додаток В)**.

Для подальшого формування якісної, людиноорієнтованої політики у сфері підтримки ВПО у 2026 році буде першочергово: розроблено єдину

середньострокову стратегію житлового забезпечення ВПО з чіткими маршрутами від тимчасового розміщення до постійного житла; посилення зв'язку між компенсаціями за працевлаштування ВПО та програмами професійної перепідготовки; інституціоналізація експериментальних соціальних та медичних послуг після оцінки їх ефективності [38].

Саме в 2025 році держава збільшила суми виплат для забезпечення базових соціальних потреб внутрішньо переміщених осіб (таблиця 2.2.).

Таблиця 2.2

Ключові аспекти соціального забезпечення ВПО 2025

Напрямок допомоги / Витрат	Деталі та особливості (2025)
Щомісячна допомога ВПО	Продовження виплат за чинними критеріями (2000-3000 грн для певних категорій), фокус на найбільш потребуючих.
Базова соціальна допомога	З липня 2025 р.: новий індивідуальний розрахунок: 4500 грн на першого члена сім'ї, 3150 грн — наступним.
Житлові програми для ВПО	Субвенції регіонам на формування фондів житла, зокрема в сільській місцевості.
Підтримка дітей ВПО	Одноразові виплати для дітей з малозабезпечених/ВПО сімей (наприклад, 6500 грн з грудня).
Загальний обсяг виплат	Загальна сума на соцвиплати і допомоги перевищує сотні мільярдів грн, охоплюючи понад 5 млн осіб.

Джерело: Ключові аспекти соціального забезпечення ВПО 2025 <https://www.google.com/searchq96+2025> [32].

Окрім цього, Сидоренко О. зазначає, що воєнний стан суттєво підвищує соціальну вразливість населення і вимагає від держави підвищеної організаційної мобільності та впровадження інноваційних форм соціальної допомоги» [69]. У відповідь на ці виклики соціальні служби впроваджують електронні сервіси, мобільні бригади та дистанційні консультації, що дозволяє забезпечити більш оперативне реагування на потреби переселенців. Водночас ефективність таких заходів залежить від готовності персоналу та доступності

технічних ресурсів. Приклад: у Житомирі та Звягелі було створено мобільні бригади, які здійснюють виїзди до віддалених поселень ВПО для надання консультацій, реєстрації та соціальної підтримки. Завдяки цим заходам, кількість нерозв'язаних звернень зменшилася на 18% за перші 6 місяців 2025 року (дані Житомирського центру соцслужб, 2025) [75].

Отже, соціальний захист ВПО в умовах воєнного стану є складним і вимагає комплексного підходу та злагодженої роботи урядових інституцій, місцевого самоврядування, міжнародних та неурядових організацій, громад.

2.2. Діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Реалізація соціального захисту внутрішньо переміщених осіб здійснюється через діяльність органів соціального захисту населення, центрів соціальних служб, ЦНАПів, служб зайнятості, громадських організацій та міжнародних інституцій. Такий багаторівневий підхід дозволяє забезпечити комплексний характер соціальної підтримки та враховувати індивідуальні потреби кожного переселенця, оскільки, як підкреслює О. Сидоренко, ефективність соціального захисту ВПО безпосередньо залежить від функціонування державних органів та їх координації з місцевими структурами [69].

Діяльність органів державної влади щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні є багаторівневою системою, яка у 2024–2025 роках трансформувалася від екстреної допомоги до стратегії довгострокової інтеграції, і охоплює евакуацію, адаптацію, інтеграцію та реінтеграцію, забезпечуючи комплексну підтримку на кожному етапі переміщення. До ключових органів державної влади належать Міністерство соціальної політики України, Державна служба України з питань переміщених осіб та регіональні виконавчі органи. Основні функції:

- реєстрацію ВПО та ведення електронних баз даних;

- нарахування та виплату адресної допомоги, соціальних та матеріальних виплат;

- організацію програм тимчасового та соціального житлового забезпечення;
- надання медичних, психологічних та соціальних послуг;
- контроль та моніторинг ефективності програм.

Органи державної влади та місцевого самоврядування формують основну структуру соціального захисту ВПО та забезпечують реалізацію законних прав переселенців. Розглянемо особливості їх роботи щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб.

Державні органи. Повноваження органів виконавчої влади у сфері забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб:

1. Органи, що реалізують державну політику у сфері міграції. До компетенції центрального органу виконавчої влади, який відповідає за міграційні процеси, належить оформлення, обмін та видача документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України або спеціальний статус. Він також здійснює вклеювання фотокартки у паспорт громадянина України у випадках, визначених законом. У разі отримання інформації про оформлення документів для виїзду особи на постійне проживання за кордон, цей орган зобов'язаний повідомити відповідний орган, що веде облік ВПО, для ухвалення рішення щодо чинності витягу.

2. Органи соціальної політики та захисту населення. Центральний орган виконавчої влади у сфері соціальної політики відповідає за створення та ведення єдиної бази даних про ВПО, контролює її функціонування та захист персональних даних. Він бере участь у розробці державних програм підтримки, подає пропозиції Кабінету Міністрів щодо вдосконалення механізмів соціального захисту, а також координує діяльність інтернатних закладів для людей похилого віку та осіб з інвалідністю з числа ВПО.

3. Органи з питань усиновлення та захисту прав дітей. Цей орган здійснює методичне забезпечення та координацію роботи місцевих органів влади щодо соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підкування, які належать до категорії ВПО. Він контролює дотримання законодавства при встановленні опіки, усиновленні чи інших формах влаштування дітей, а також організовує підтримку сімей, що виховують таких дітей. Законні представники мають право отримати необхідні дані з єдиного електронного реєстру на підставі письмового запиту.

4. Органи у сфері праці та зайнятості. Центральний орган виконавчої влади, що відповідає за політику у сфері праці, інформує ВПО про можливості працевлаштування, сприяє їхній зайнятості, організовує професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації.

5. Органи освіти і науки. Вони забезпечують доступ ВПО до всіх рівнів освіти — від дошкільної до післядипломної. Крім того, здійснюють координацію діяльності місцевих органів управління освітою, формують оптимальну мережу навчальних закладів та розміщують державне замовлення на підготовку кадрів з урахуванням потреб внутрішньо переміщених осіб.

6. Органи цивільного захисту. Цей орган відповідає за реалізацію заходів, визначених Кодексом цивільного захисту України, включно з евакуацією населення, ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій та наданням екстреної медичної допомоги постраждалим.

7. Загальні повноваження центральних органів виконавчої влади. Вони здійснюють аналіз стану реалізації прав і свобод ВПО, готують звіти про витрати та заходи для Кабінету Міністрів, забезпечують обмін інформацією між відомствами та співпрацюють із громадськими організаціями, волонтерськими та благодійними структурами для належного захисту прав внутрішньо переміщених осіб [60].

Органи державної влади забезпечують реалізацію права внутрішньо переміщених осіб на добровільне, безпечне та гідне переселення в інші регіони країни, а також на повернення до попереднього місця проживання. Державна політика охоплює всі етапи переміщення – від евакуації до адаптації, інтеграції та реінтеграції після повернення. На кожному з цих етапів здійснюється оцінка потреб ВПО та контроль за їх задоволенням. Обсяг допомоги визначається

рівнем інтеграції особи у новій громаді, що встановлюється відповідно до критеріїв, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Державна діяльність під час евакуації. У процесі евакуації органи державної влади відповідають за інформування населення щодо її умов, етапів та наслідків, а також за роз'яснення прав і обов'язків громадян. Важливим напрямом є координація гуманітарної допомоги та підтримка територіальних громад, які приймають евакуйованих осіб. Держава гарантує дотримання принципу єдності родини, сприяючи пошуку та возз'єднанню членів сімей, що втратили контакт. Крім того, громадяни мають право на достовірну інформацію про місце тимчасового поселення, стан інфраструктури та умови проживання. Окремо передбачено сприяння у переміщенні рухомого майна ВПО.

Державна діяльність під час адаптації. Після переміщення органи влади реалізують комплекс заходів, спрямованих на адаптацію ВПО. Серед них:

- забезпечення безоплатного тимчасового проживання у спеціально визначених місцях;
- організація доступу дітей до закладів освіти, спорту та культурного розвитку, з урахуванням потреб осіб з інвалідністю;
- сприяння у працевлаштуванні та перекваліфікації;
- надання соціальних послуг;
- забезпечення медичної, реабілітаційної та психологічної допомоги;
- координація гуманітарної та благодійної підтримки.

Державна діяльність під час інтеграції. Інтеграція ВПО у нові громади передбачає заходи, спрямовані на їх соціально-економічне включення. Серед ключових напрямів:

- професійне навчання та підтримка зайнятості;
- забезпечення житлом різних форм (тимчасовим, соціальним тощо), а також участь у кредитно-інвестиційних програмах;
- залучення ВПО до процесів прийняття рішень органами влади;
- участь у консультативно-дорадчих органах на місцевому рівні.

Держава здійснює постійний моніторинг та оцінку рівня інтеграції внутрішньо переміщених осіб у приймаючі громади, що дозволяє коригувати політику соціального захисту відповідно до реальних потреб.

Таким чином, система виконавчої влади охоплює міграційні, соціальні, освітні, трудові та захисні напрями, забезпечуючи комплексну підтримку ВПО на різних етапах їхнього життя та інтеграції у нові громади [33].

Особливого значення в умовах воєнного стану набула роль органів місцевого самоврядування, повноваження яких у сфері соціального захисту ВПО визначені Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні». Саме на місцевому рівні здійснюється безпосереднє надання соціальних послуг, забезпечення тимчасовим житлом, сприяння у працевлаштуванні та соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб. Воєнний стан посилив потребу у координації дій між центральними та місцевими органами влади, а також у залученні ресурсів громадянського суспільства [42].

Місьцеве самоврядування. Для громад, які прийняли до себе велику кількість внутрішньо переміщених осіб, такі повноваження набувають особливого значення. В умовах, коли органи державної влади не завжди в змозі оперативно забезпечити всі потреби переміщених осіб, саме органи місцевого самоврядування є основними суб'єктами реалізації соціального захисту ВПО в громадах.

Система соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в громадах України охоплює місцеві органи Мінсоцполітики, ЦНАПи, УСЗН, територіальні громади та служби зайнятості, забезпечуючи облік, грошові виплати 2-3 тис. грн), субсидії на оренду житла, працевлаштування та гуманітарну допомогу. Ключову роль відіграють місцеві органи, соціальні центри, що реалізують державні стратегії підтримки.

Основні компоненти системи соціального захисту ВПО в громадах:

• Органи управління та обліку:

– УСЗН (Управління соціального захисту населення): реєстрація ВПО, видача довідок, призначення допомоги;

- ЦНАП (Центри надання адмінпослуг): прийом документів на статус та виплати;

- органи місцевого самоврядування (громади): облік, поселення, соціальний супровід.

- **Служби та установи:**

- Пенсійний фонд України (ПФУ): нарахування та виплата грошової допомоги на проживання;

- Державна служба зайнятості: допомога у пошуку роботи, перенавчання;

- центри соціальних служб: психологічна та соціальна адаптація.

- **Ключові напрямки допомоги:**

- грошові виплати: 3000 грн для дітей та осіб з інвалідністю, 2000 грн — іншим;

- житлова підтримка: субсидії на оренду житла, тимчасові прихистки;

- гуманітарна допомога: продукти, одяг, ліки (через штаби ОВА, волонтерів, міжнародні організації).

Система функціонує на основі державних стратегій, що реалізуються через обласні та районні військові адміністрації [73].

За рахунок власних ресурсів та благодійної допомоги органи місцевого самоврядування можуть надавати одноразову чи регулярну грошову допомоги, забезпечувати предметами першої потреби, або покривати витрати на проживання.

Варто зауважити, що не всі громади мають достатні кошти для фінансування додаткових до встановлених законодавством гарантій щодо соціального захисту населення, що створює нерівність у доступі до соціального захисту залежно від економічного стану громади. Крім того, відсутність чітких правових інструментів для ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування із благодійними організаціями може обмежувати можливості додаткового фінансування.

Відповідно до ч. 9 ст. 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» органи місцевого самоврядування отримують

право у межах своїх компетенцій створювати житлові фонди для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб. Вони можуть надавати таким громадянам житлові приміщення з комунальної власності у безоплатне тимчасове користування, за умови їх придатності для проживання, а також вирішувати питання щодо набуття внутрішньо переміщеними особами права на земельні ділянки комунальної власності за місцем фактичного перебування відповідно до чинного законодавства [34].

Загалом, система соціального захисту ВПО в громаді базується на **наданні послуг** (догляд, консультації, реабілітація) **та допомоги через мережу комунальних закладів** (ЦНСП, територіальні центри соціального обслуговування населення, центри соціальних служб), **управлінь соціального захисту, субсидій та держпрограм.**

Основні елементи схеми соціального захисту ВПО в громаді:

1. Управлінський та координаційний рівень

- **орган місцевого самоврядування (Рада громади):** визначає потреби, фінансує програми;
- **управління/відділ соціального захисту:** адміністрування допомог, субсидій, облік пільговиків.

2. Заклади та установи надання послуг

- **центр надання соціальних послуг (ЦНСП):** ключова установа, що об'єднує різні види допомоги;
- **територіальні центри соціального обслуговування:** для пенсіонерів та непрацевдатних;
- **центри соціальних служб :** робота з вразливими категоріями ВПО;
- **реабілітаційні центри:** для осіб з інвалідністю;
- **притулки/центри реінтеграції:** кризові центри [80].

Водночас слід зауважити, що у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» відсутнє чітке визначення повноважень щодо підтримки ВПО, що призводить до різної практики ухвалення рішень у громадах. Це створює нерівність у доступі до соціальної допомоги: одні громади розробляють власні

програми підтримки, використовуючи кошти місцевого бюджету чи залучаючи благодійні ресурси, тоді як інші стикаються з браком фінансування та нормативних механізмів, що ускладнює надання необхідної допомоги.

В умовах воєнного стану ключовими проблемами, які впливають на якість соціального захисту, виокремлюють такі:

- фінансові обмеження державного та місцевого бюджетів, що обмежують обсяг виплат та соціальних програм;
- соціальна вразливість окремих категорій ВПО, зокрема дітей, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та жінок з малолітніми дітьми;
- обмежений доступ до житла, медичних, освітніх та психологічних послуг, особливо у віддалених районах;
- недостатня цифровізація та координація між суб'єктами соціального захисту, що призводить до дублювання функцій та затримок у наданні допомоги.

Місцеві органи відповідають за безпосереднє надання послуг ВПО, організацію ЦНАПів, координацію з громадськими та міжнародними організаціями. Зокрема, у Житомирі та Звягелі місцеві громади забезпечують соціально-побутові послуги; надають житлові та медичні програми; координують освітні програми для дітей ВПО; організовують психологічну підтримку. Приклад: у Житомирі у 2025 році було відкрито 2 додаткових центри надання соціальних послуг для ВПО, що дозволило обслуговувати до 500 осіб на місяць. У Звягелі запровадили електронну систему реєстрації, яка скоротила час на обробку документів з 10 до 3 днів. Місцеве самоврядування активно впроваджує інновації, зокрема дистанційні консультації та мобільні бригади, що забезпечує доступність послуг навіть у кризових умовах.

Отже, військові дії на території України змусили значну кількість громадян залишити своє постійне місце проживання та переїхати в інші регіони країни, або за її межі. Цей вимушений міграційний процес привів до серйозних наслідків, які впливають не лише на особисті життєві обставини переміщених осіб, але і на загальну динаміку розвитку держави та територіальних громад. Питання соціального захисту людей зі статусом ВПО активно вирішується на рівні

держави та місцевого самоврядування на основі комплексних заходів, що містять соціальну підтримку, забезпечення соціального захисту відповідно їх потребам.

2.3. Роль міжнародних та вітчизняних громадських організацій у соціальному захисті внутрішньо переміщених осіб

Науковці підкреслюють, що спільна діяльність усіх суб'єктів соціального захисту формує стійку систему підтримки переселенців у кризових умовах. На підтримку внутрішньо переміщених осіб активно долучаються міжнародні та вітчизняні громадські організації, які надають фінансову, гуманітарну, юридичну та психологічну допомогу, доповнюють державні програми та забезпечують додаткові ресурси і допомогу щодо соціального захисту ВПО, соціальні, освітні та психологічні послуги, є медіаторами між ВПО та державою, роз'яснюючи права та порядок отримання допомоги [33].

Основні напрями допомоги ВПО від міжнародних організацій охоплюють кілька ключових сфер:

- грошова допомога – регулярні або одноразові виплати на картку;
- гуманітарна допомога – продуктові набори, одяг, засоби гігієни;
- житлова підтримка – оплата тимчасового житла або надання матеріалів для ремонту;
- юридична та психологічна допомога – консультації, підтримка у відновленні документів;
- освітні програми — навчання, курси для дітей і дорослих.

В Україні діють десятки міжнародних організацій, що надають допомогу ВПО. Найбільш активні з них:

Управління Верховного Комісара ООН у справах біженців (UNHCR)

Надає грошову допомогу ВПО, забезпечує гуманітарні набори, підтримує з житлом. Зареєструватися можна через партнерські організації або онлайн-форми. Агентство ООН у справах біженців пропонує допомогу в розмірі 2220 грн протягом трьох місяців на особу тим, хто покинув свої домівки через воєнні дії та

zareestruvavsia yak VPO. Viplati narazi zdysnuyot na bankivskiy rakhunok abo cherez viddilennia Ukrpohti.

Міжнародна організація з міграції (ІОМ).Фокус на реінтеграції ВПО: підтримка зайнятості, навчання, виплати на розвиток мікробізнесу, допомога в адаптації.

Норвезька рада у справах біженців (NRC).Забезпечує юридичну допомогу ВПО, надає житлову підтримку, допомагає у вирішенні питань із реєстрацією чи компенсаціями. Організація також допомагає ВПО незалежно від місця проживання та тим, хто лишається у районах, які постраждали від бойових дій. Це 2220 грн для кожного члена родини на один місяць. Загалом виплати надходитимуть три місяці

Червоний Хрест через регіональні осередки та мобільні групи видає гуманітарну допомогу, виплачує кошти ВПО, проводить заходи з психологічної підтримки.

Карітас Україна. Організація діє у багатьох областях. Підтримує ВПО, які опинились у складних життєвих обставинах. Виплати можуть досягати 6600 грн на родину [86].

Всесвітня продовольча програма ООН. Організація підтримує в першу чергу родини ВПО. Грошову допомогу у розмірі 2220 грн на особу можна отримувати протягом трьох місяців. Максимальна сума допомоги складає 6600 грн на родину, навіть якщо в родині більше трьох осіб [24].

Громадські організації України поряд із міжнародними благодійними організаціями та фондами здійснюють соціальну підтримку, надають соціальні послуги внутрішньо переміщеним особам, реалізуючи численні соціальні проекти та програми. Долаючи виклики, що постають перед ними, громадські організації прагнуть співпрацювати, надавати належну підготовку своїм фахівцям для роботи із ВПО як цільовою групою клієнтів соціальної роботи, а також розвивати та зміцнювати приймаючі громади, сприяючи їх організаційному розвитку й потенціалу. Серед них:

- громадська організація «Лідерка» м. Кременчук метою свого проєкту вбачала надання комплексної підтримки ВПО та вразливих категорій населення свого міста шляхом навчання, консультування й організації дозвілля. Її фахівцями облаштовано безпечний простір «Важлива» для навчання та проведення дозвілля ВПО і вразливих категорій населення м. Кременчук. Для підвищення економічної спроможності ВПО проведено цикл тренінгів «Секрети успішного працевлаштування», «Відкриття власної справи для жінок» [15];

- громадська організація «Інформаційно-просвітницький центр ВІСЬ» (м. Вінниця), реалізуючи свій соціальний проєкт щодо роботи з ВПО, ставила собі за мету сприяти посиленню економічної спроможності жінок Вінниччини через навчання підприємницької діяльності та навичок працевлаштування [16];

- громадська організація «Центр стратегічних ініціатив» (м. Хмельницький) у межах свого соціального проєкту працювала над покращенням адаптації родин внутрішньо переміщених осіб, сімей військовослужбовців ЗСУ та місцевих мешканців сільських громад Хмельниччини до проживання на землі шляхом надання в спільне користування садово-городнього обладнання [17].

Вирізняється своєю роботою із внутрішньо переміщеними особами благодійна організація «Благодійний Фонд «Ренесанс». Основними напрямками її роботи є: гуманітарна допомога; соціальна допомога; надання житла для переселенців. Гуманітарна допомога внутрішньо-переміщеним особам базується на забезпеченні переселенців, що внаслідок російської агресії покинули рідні оселі, продуктами харчування, товарами першої необхідності, одягом, взуттям тощо. Завдяки консолідації зусиль держави, благодійників, завзятості волонтерів, та простих українців, майже всі нагальні потреби ВПО вирішуються. Соціальна допомога полягає в задоволенні першочергових соціальних потреб та прав осіб, що отримали статус внутрішньо-переміщених. Найбільш розповсюдженими запитами від переселенців є фінансова, правова, юридична допомога, а також допомога з пошуком роботи та працевлаштування [25].

Значну роботу щодо соціального захисту ВПО проводить волонтерська спілка ПОРУЧ. Спілка ПОРУЧ – благодійний фонд, що допомагає внутрішньо

переміщеним особам адаптуватися до нового життя в Україні. Місія – підтримати кожного, хто постраждав від війни, надаючи гуманітарну допомогу, допомагаючи в соціалізації і професійній орієнтації та організовуючи освітні й творчі проєкти для дітей. Також волонтери консультують з питань освіти, працевлаштування та надають моральну і психологічну підтримку, допомагаючи ВПО віднайти впевненість і нові можливості в нових умовах [14].

Організація «Деполь Україна» працює в Україні вже 18 років і спеціалізується на подоланні бездомності, але із початком повномасштабного вторгнення розширила фокус на підтримку постраждалих від війни. Фонд надає комплексну допомогу – від їжі, ліків та тимчасового притулку до психологічного, юридичного супроводу та допомоги у працевлаштуванні. Для ВПО із дітьми фонд облаштував хостел у Києві. Окрім затишного житла, їжі та ліків, тут пропонують супровід у працевлаштуванні та окрему програму для навчання і розвитку дітей. Лише за третій квартал 2025 року тут оселилися 58 людей. Людям, чиї домівки пошкоджені, фонд допомагає із відновленням: замінює вікна та надає ваучери на відбудову. А на зимовий період допомагає вразливим українцям підготуватися до зими – забезпечує дровами та паливними брикетами [62].

Основні види соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у діяльності провідних недержавних громадських організацій Україні подано в додатку Г.

Слід зауважити, що діяльність громадських організацій, які надають соціальні послуги ВПО, дедалі більше об'єднується навколо громадської організації **«Конгрес Рад ВПО. Ради з питань внутрішньо переміщених осіб (Ради ВПО)»** – це консультативно-дорадчі органи, що ініціюють покращення та впровадження регіональних політик у сфері забезпечення й захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб. Приблизно третина організацій співпрацює з Радами ВПО, а самі внутрішньо переміщені особи очолюють або входять до керівництва понад 500 громадських організацій. Напрями роботи –

сприяння забезпеченню й захисту прав та інтересів ВПО з питань соціального захисту, забезпечення житлом та зайнятості, психосоціальної, медичної та правової допомоги та з інших питань; сприяння роботі територіальних громад і розвитку ефективних механізмів адаптації та інтеграції ВПО [64].

Ради шукають системні рішення для подолання проблем ВПО, пропонують їх місцевій владі, беруть участь у розробці спільних рішень. Завдяки експертизі та зануреності в контекст кожного окремого регіону, Ради підказують, як влада може допомогти переселенцям інтегруватися у громаду, ефективно забезпечити їх житлом і необхідним для життя. Ради ВПО також працюють і на глобальному рівні, консультуючи міжнародні організації, які допомагають Україні загалом і переселенцям зокрема. Що ж до самих ВПО, то завдяки радам вони отримують інформацію про можливості поселення і працевлаштування, про доступ до соціальних послуг, способи залучення до життя громади тощо. А головне – мають можливість більш системно відстоювати свої права і заявляти про потреби, які змінюються залежно від багатьох факторів.

Проекти для підтримки й розвитку Рад ВПО: «Єднання заради дії». Цей проект об'єднує ВПО, членів приймальних громад, уряду та ЗМІ, щоб вони могли разом вирішувати конфлікти на місцевому рівні, сприяти інтеграції ВПО, підтримувати розробку місцевих та національних планів інтеграції ВПО й стабілізації ситуації в Україні. Програму «Єднання заради дії» впроваджує Рада міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX в Україні) разом із благодійною організацією «Благодійний фонд «Стабілізуєш Суппорт Сервісез» за підтримки Державного департаменту США. Вона реалізується в 25 громадах 15 областей України. Основною аудиторією програми є діти – ВПО віком 6-18 років, переселенці віком 30+ років, члени приймальних громад, представники уряду та ЗМІ

«Підтримка спроможності системи соціального захисту населення щодо реєстрації внутрішньо переміщених осіб». Мета цього проєкту – допомогти системі соціального захисту населення подолати наслідки воєнних дій та окупації [70].

Приблизно третина громадських організацій України співпрацює з Радами ВПО, а самі внутрішньо переміщені особи очолюють або входять до керівництва понад 200 громадських організацій.

На прикладі міст Житомир та Звягель розглянемо реальні результати роботи громадських організацій – міжнародних і вітчизняних – щодо допомоги у соціальному захисті ВПО.

Міжнародні організації (ООН, UNICEF, UNHCR, Червоний Хрест) надають гуманітарну допомогу, фінансові ресурси та консультаційну підтримку. Їхні програми орієнтовані на захист дітей, жінок та осіб з інвалідністю, постраждалих від війни. UNHCR та Червоний Хрест організували постійне надання продуктових наборів, медикаментів та побутових речей у Житомирі та Звягелі, охопивши понад 2 тис. сімей у 2025 році. Зокрема, UNHCR та Червоний Хрест організували розподіл продуктових та медичних наборів для 2 200 сімей у Житомирі та Звягелі протягом 2025 року. 65% одержувачів зазначили, що допомога покривала базові потреби у харчуванні та медикаментах протягом 1-2 місяців, що суттєво зменшило соціальну напругу та полегшило адаптацію ВПО.

ГО «Центр допомоги переселенцям» у Житомирі організовує курси української мови та професійної адаптації для дорослих, а також освітні та інтерактивні програми для дітей. Громадська організація організувала курси української мови та професійної адаптації для дорослих ВПО (150 учасників у 2025 році). Діти отримували освітні інтерактивні програми. Після закінчення курсів 45% дорослих знайшли роботу або стажування, а 82% дітей успішно інтегрувалися у школи Житомира.

У січні 2025 року Житомирська міська рада спільно з Міністерством соціальної політики та UNHCR започаткувала програму тимчасового житла для 320 переселенців. Житло надавалось на 6 місяців, із забезпеченням базовими меблями та побутовою технікою. Більшість отримувачів програми (78%) відзначили, що це допомогло стабілізувати їхнє життя та зосередитися на пошуку роботи та навчанні дітей.

Звягельська міська рада запровадила електронну систему реєстрації ВПО у Центрі соціальних послуг. За перший квартал 2025 року 1 180 переселенців зареєструвались онлайн, що дозволило скоротити середній час обробки документів із 10 днів до 3 днів. Цей кейс показує ефективність цифровізації соціальних послуг, особливо у кризових умовах.

У травні 2025 року Житомирський центр соціальних служб створив мобільну бригаду для обслуговування ВПО у віддалених районах області. Бригада складалася з соціального працівника, психолога та адміністратора. За перший місяць роботи було обслуговано 482 сім'ї, з них 125 сімей отримали первинну консультацію щодо документів, 97 сімей – психологічну допомогу, а 260 сімей – інформацію про соціальні виплати та матеріальну допомогу. Цей кейс показав, що виїзне обслуговування дозволяє швидко покривати потреби ВПО у віддалених населених пунктах, де немає стаціонарних центрів.

Звягельська міська рада запровадила електронну систему реєстрації ВПО у Центрі соціальних послуг. За перший квартал 2025 року 1 180 переселенців зареєструвались онлайн, що дозволило скоротити середній час обробки документів із 10 днів до 3 днів. Цей кейс показує ефективність цифровізації соціальних послуг, особливо у кризових умовах.

У межах державної Програми медичних гарантій у Житомирській області реалізується проєкт «Ти як?», який забезпечує доступ до психологічної допомоги через систему первинної медичної ланки. Внутрішньо переміщені особи можуть отримати підтримку, звернувшись до сімейного лікаря, терапевта чи педіатра. Додатково функціонують гарячі лінії та кризові служби, що дозволяють оперативно реагувати на потреби населення. Такий підхід забезпечує безкоштовність та доступність психологічних послуг для широкого кола громадян.

В одній із територіальних громадах функціонує власне програмне забезпечення – спеціально створений реєстр внутрішньо переміщених осіб. Він значно полегшує організацію соціального захисту переселенців та має низку переваг порівняно з Єдиною державною базою даних. Зокрема, доступ до цього

реєстру можуть отримувати працівники ЦНАПів, гуманітарних штабів, закладів освіти й охорони здоров'я, що забезпечує швидку та якісну комунікацію й допомагає уникати дублювання інформації.

Реєстр був розроблений та переданий у безкоштовне користування ІТ-ентузіастами, і кожна громада може отримати його безоплатно для оптимізації роботи з ВПО.

У лютому 2025 року в Житомирі відкрили безоплатний Центр психосоціальної підтримки. Тут працюють досвідчені психологи та волонтери напряму психічного здоров'я.

- послуги: індивідуальні консультації, групові заходи, психоедукаційні сесії (наприклад, робота зі стресом чи втратою);

- формати: творчі активності, групові зустрічі з елементами арт-терапії та неформального спілкування;

- цільова аудиторія: внутрішньо переміщені особи, ветерани, діти та інші вразливі групи.

У місті Звягель створено Центр життєстійкості, який позиціонується як безбар'єрний простір для надання психологічної та соціальної підтримки. Основними напрямками діяльності є індивідуальні консультації, групові тренінги та соціальний супровід. Метою функціонування центру є формування у внутрішньо переміщених осіб навичок подолання кризових ситуацій, відновлення психологічних ресурсів та забезпечення відчуття підтримки у громаді.

Звягельський територіальний центр соціального обслуговування інтегрує соціальні та психологічні послуги для різних категорій населення, включно з внутрішньо переміщеними особами. У його межах надаються послуги денного перебування, адресна допомога та соціальний супровід. Така модель дозволяє комплексно реагувати на потреби переселенців, поєднуючи матеріальну підтримку з психологічною допомогою та сприяючи їхній адаптації у новому середовищі.

У Житомирі на базі кількох закладів загальної середньої освіти було організовано спеціальні інтеграційні курси для дітей внутрішньо переміщених осіб. Програма передбачала додаткові заняття з української мови та історії, адаптаційні тренінги, а також психологічний супровід для учнів, які пережили травматичний досвід. Участь у курсах сприяла швидшій інтеграції дітей у нове освітнє середовище, формуванню навичок комунікації та зниженню рівня стресу.

У Звягелі було запроваджено практику роботи мобільних бригад, які виїжджали до місць компактного проживання внутрішньо переміщених осіб. До складу таких бригад входили соціальні працівники, психологи та юристи. Вони надавали консультації щодо отримання соціальних виплат, допомагали оформлювати документи, проводили групові заняття з психологічної підтримки та інформували про освітні можливості для дітей і дорослих. Такий формат дозволив забезпечити доступність послуг навіть для тих переселенців, які не могли самостійно звернутися до міських центрів.

Отже, ефективна система соціального захисту формується через координацію дій державних, громадських та міжнародних організацій. Спільна робота дозволяє: об'єднати ресурси; уникнути дублювання послуг; забезпечити комплексний підхід до захисту ВПО.

Висновок до II розділу

Воєнний стан суттєво трансформує систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні, створюючи одночасно нові виклики та можливості для підвищення ефективності роботи державних, місцевих та громадських структур. Проаналізовано складові системи соціального захисту ВПО в Україні: державні органи, територіальні громади, громадські та міжнародні організації, ресурсні центри, благодійні фонди тощо.

Розглянуто основні напрями соціального захисту ВПО, які охоплюють матеріальну підтримку, житлове забезпечення, соціальні та психологічні послуги, сприяння зайнятості та професійну адаптацію. Форми реалізації цих напрямів охоплюють діяльність органів соціального захисту населення, центрів соціальних служб, служб зайнятості, ЦНАПів, громадських і міжнародних організацій, що створює багаторівневу систему соціальної підтримки.

Аналіз практик надання соціальних, освітніх та психологічних послуг для внутрішньо переміщених осіб у містах Житомир та Звягель засвідчує, що громади активно впроваджують різні моделі підтримки, орієнтовані на потреби переселенців. У Житомирі ключовим напрямом є розвиток психосоціальної допомоги через спеціалізовані центри та інтеграційні освітні програми, що сприяють адаптації дітей та дорослих у новому середовищі. Звягель, своєю чергою, демонструє ефективність мобільних форм роботи та комплексних соціальних сервісів, які забезпечують доступність послуг навіть для тих категорій ВПО, що мають обмежені можливості самотійно звертатися до установ.

Проаналізовано діяльність щодо соціальної підтримки ВПО міжнародних і вітчизняних громадських організацій та напрями їх соціальної допомоги: грошова допомога – регулярні або одноразові виплати на картку; гуманітарна допомога – продуктові набори, одяг, засоби гігієни; житлова підтримка – оплата тимчасового житла або надання матеріалів для ремонту; юридична та психологічна допомога – консультації, підтримка у відновленні документів; освітні програми – навчання, курси для дітей і дорослих та ін.

Визначено, що організація соціального захисту ВПО в умовах військового стану вимагає комплексного підходу держави та недержавних громадських організацій, який поєднує фінансову стабільність, нормативне забезпечення, інноваційні методи роботи та координацію всіх учасників процесу. Також стає очевидною необхідність пріоритизації потреб вразливих категорій населення, підвищення рівня цифровізації та впровадження мобільних та дистанційних сервісів, що дозволяє ефективно надавати соціальну допомогу навіть у критичних умовах.

РОЗДІЛ III. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОТРЕБ ТА ОЦІНКИ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

3.1. Стан соціального захисту внутрішньо переміщених осіб міст Житомир та Звягель: організація та аналіз результатів дослідження.

Соціологічне дослідження є важливою складовою нашої роботи, оскільки дозволяє отримати реальні дані про потреби внутрішньо переміщених осіб та оцінити ефективність надання їм соціальних послуг в умовах воєнного стану.

Основною метою соціологічного дослідження є виявлення закономірностей функціонування соціальних систем і груп, пояснення соціальної поведінки та розробка практичних рекомендацій для вирішення актуальних суспільних проблем.

За допомогою опитування можливо визначити рівень задоволеності якістю соціальної допомоги, виявити найбільш гострі проблеми та сформулювати пропозиції щодо вдосконалення роботи соціальних служб.

Метою нашого дослідження є виявлення потреби внутрішньо переміщених осіб, їх рівень поінформованості та задоволеності соціальними послугами, що надаються державними та недержавними установами в умовах воєнного стану в Україні.

Завдання дослідження

1. Визначити основні потреби ВПО, пов'язані з отриманням соціальних послуг.
2. Оцінити рівень доступності та якості соціальних послуг для внутрішньо переміщених осіб.
3. Виявити проблеми, з якими стикаються ВПО під час звернення до соціальних служб.
4. Проаналізувати рівень задоволеності різними видами соціальної підтримки.
5. Сформулювати рекомендації щодо покращення системи надання соціальних послуг на основі отриманих результатів.

Методика дослідження. У роботі використано метод кількісного соціологічного опитування у формі анкетного опитування. Цей метод дозволяє охопити достатню кількість респондентів та отримати структуровані, порівнювані дані (додаток Д).

Вибірка респондентів. До участі в опитуванні були залучені внутрішньо переміщені особи віком від 18 років, які перебувають на обліку або фактично проживають у містах Житомир та Звягель. Вибірка є вибірковою нерепрезентативною, оскільки формувалася за принципом доступності респондентів, але відображає загальні тенденції.

Інструментарій дослідження. Опитування проводилося за допомогою анкети (додаток), розробленої автором роботи. Анкета містила як закриті, так і напіввідкриті запитання, об'єднані в такі блоки:

- соціально-демографічні характеристики респондентів;
- потреби та проблеми респондентів;
- досвід звернення до соціальних служб;
- доступність, якість та ефективність соціальних послуг;
- рівень задоволеності отриманою допомогою;
- пропозиції щодо покращення роботи соціальних служб.

Методи збору даних. Опитування проводилося у двох формах:

- онлайн-форма (Google Forms);
- паперові анкети, роздані в місцях проживання або відвідування ВПО.

Такий комбінований підхід забезпечив більшу охопленість та можливість участі для респондентів різного віку.

Методи аналізу даних. Отримані дані були оброблені за допомогою:

- кількісного підрахунку відповідей;
- побудови таблиць і діаграм (у розділі 3);
- порівняльного аналізу;
- узагальнення результатів.

Етичні засади дослідження. Опитування проводилося з дотриманням принципів добровільності, анонімності та конфіденційності. Респонденти були

поінформовані про мету дослідження та могли відмовитись від участі на будь-якому етапі.

У межах дослідження було проведено анкетне опитування внутрішньо переміщених осіб, які проживають у містах Житомир та Звягель. Опитування відбувалося протягом осені 2025 року у змішаній формі: онлайн (Google Forms) та офлайн – через паперові анкети, розповсюджені у місцевих центрах надання соціальних послуг, пунктах гуманітарної допомоги та місцях компактного проживання ВПО. Бланк анкети розміщений у **додатку** .

Усього було опитано 120 респондентів, з них:

Житомир – 75 осіб

Звягель – 45 осіб

Соціально-демографічна характеристика респондентів:

жінки – 68%,

чоловіки— 32%. (рис 3.1.)

Рис. 3.1. Соціально-демографічна характеристика респондентів

Вікові групи:

18–30 років – 22%;

31–45 років – 41%;

46–60 років – 27%;

60 – 10% (рис. 3.2.).

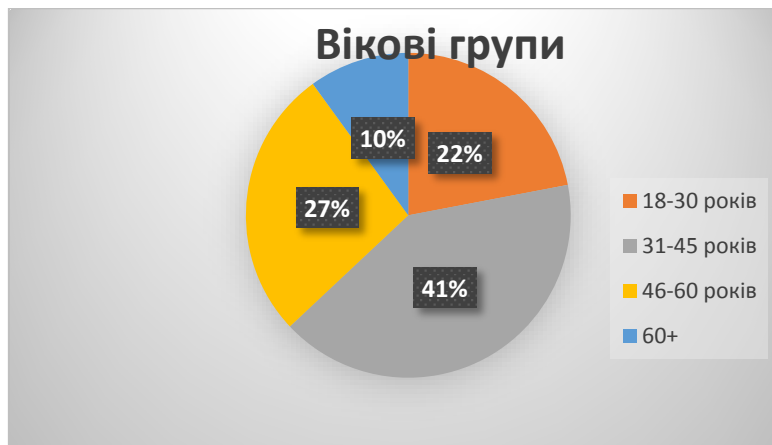

Рис. 3.2. Вікові групи внутрішньо переміщених осіб

Основні регіони виїзду: Харківська, Херсонська, Донецька, Луганська та Запорізька області. 56% проживають у Житомирській області понад 1 рік, 32% — від 6 місяців до року, 12% — менше 6 місяців.

Потреби внутрішньо переміщених осіб:

- матеріальна допомога – 72%
- житло / оренда житла – 65%
- психологічна підтримка – 39%
- медичні та реабілітаційні послуги – 34%
- консультації з оформлення документів і виплат – 57%
- працевлаштування – 48% (рис.3.3.).

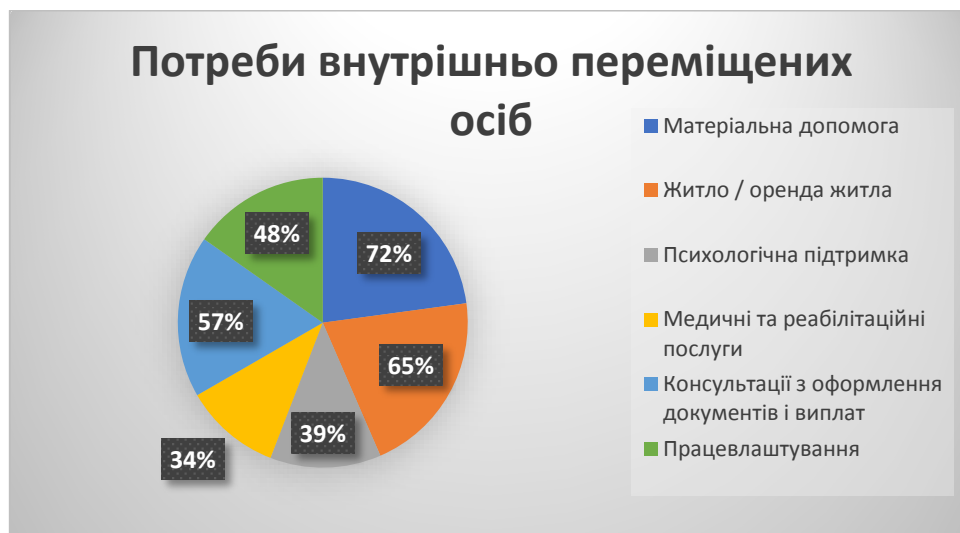

Рис. 3.3. Потреби внутрішньо переміщених осіб

Потреби респондентів у Житомирі та Звягелі майже не відрізнялися, однак у Звягелі частіше вказували на нестачу роботи (58%) та брак гуманітарної допомоги (47%).

Чи звертались респонденти до соціальних служб:

так – 81%;

ні – 19%.

Серед тих, хто звертався:

- до Центру надання адміністративних послуг (ЦНАП) – 60%;
- до місцевих центрів соціальних служб – 54%;
- до гуманітарних організацій (Червоний Хрест, ГО, фонди) – 47%;
- до військових адміністрацій – 23% (рис.3.4.).

Рис. 3.4. Служби, до яких звертаються внутрішньо переміщені особи

Респонденти оцінили доступність послуг за 5-бальною шкалою:

середня оцінка по Житомиру – 3,6 бала;

середня оцінка по Звягелю – 3,3 бала.

Основні труднощі:

- довгі черги – 46%;
- нестача інформації про доступні програми – 52%;
- повільна обробка документів – 38%;
- необхідність повторного подання документів – 29%;
- обмежена кількість фахівців – 41% (рис.3.5.).

Рис.3.5. Основні труднощі, з якими зустрічаються внутрішньо переміщені особи

На запитання «Наскільки ви задоволені якістю соціальних послуг?» отримано такі результати:

- повністю задоволені – 14%;
- частково задоволені – 49%;
- швидше незадоволені – 28%;
- повністю незадоволені – 9% (рис.3.6.).

Рис. 3.6 Рівень задоволеності якістю соціальних послуг

Найбільше позитивних відгуків отримали:

- консультаційні послуги (урегулювання виплат, реєстрація) – 62%;
- гуманітарна допомога – 57%;
- психологічна підтримка – лише 18% (у Звягелі – 12%) (рис. 3.7.).

Рис.3.7. Позитивні оцінки послуг

Найнижче оцінили:

- забезпечення житлом – 11%;
- медичні та реабілітаційні послуги – 22%;
- швидкість реагування – 29% (рис. 3.8.).

Рис. 3.8. Негативні оцінки послуг

Основні проблеми, виявлені під час опитування:

- недостатній рівень інформування про програми допомоги;
- високе навантаження на соціальні служби, особливо у Житомирі;
- обмежений доступ до житла та високі ціни на оренду;
- нестача кваліфікованих кадрів у соціальній сфері;
- потреба у психологічній підтримці, яка залишається малодоступною;
- складнощі з пошуком роботи, особливо у Звягелі.

Бажані покращення за думкою респондентів:

- спрощення документообігу – 63%;

- збільшення кількості працівників соцслужб – 48%;
- покращення інформування через чат-боти, сайти, гарячі лінії – 58%;
- розширення програм орендної компенсації – 55%;
- збільшення обсягів психологічної підтримки – 37% (рис. 3.9.).

Рис. 3.9. Пропозиції щодо удосконалення якості надання соціальних послуг

Аналіз зібраних даних дозволяє зробити низку важливих спостережень щодо потреб, очікувань та досвіду взаємодії внутрішньо переміщених осіб із системою соціального захисту в двох містах Житомирської області.

Соціально-демографічний портрет ВПО. Більшість опитаних — жінки (68%), що відповідає загальноукраїнській тенденції, адже жінки з дітьми та люди похилого віку частіше евакуювалися з небезпечних регіонів. Найчисленнішою віковою групою стали особи 31–45 років (41%), які є найбільш соціально активною категорією, що потребує підтримки у сферах житла, працевлаштування та догляду за дітьми. Значна частина опитаних проживає в області понад рік (56%), що свідчить про перехід від гострої потреби в екстреній допомозі до тривалої інтеграції.

Ключові потреби ВПО. Найбільш актуальними потребами для населення залишаються:

- матеріальна допомога (72%);
- забезпечення житлом (65%) (рис.3.10.).

Рис. 3.10. Актуальні потреби для внутрішньо переміщених осіб

Це очікувано, адже внутрішнє переміщення часто супроводжується втратою доходу та житлових умов. Водночас високі показники потреб у психологічній підтримці (39%) і медичних послугах (34%) свідчать про накопичений стрес та емоційне виснаження, характерне для ВПО, які тривалий час перебувають у невизначених обставинах.

Варто відзначити, що мешканці Звягеля частіше вказували на брак роботи (58%) та гуманітарної допомоги (47%). Це пояснюється меншою кількістю робочих місць та нижчим рівнем ресурсного забезпечення міста порівняно з Житомиром.

Звернення до соціальних служб. 81% респондентів зверталися по допомогу до соціальних служб, що свідчить про високу залежність від соціальної підтримки на різних етапах адаптації. Респонденти найчастіше контактували з ЦНАПами (60%) та центрами соціальних служб (54%). Висока частка звернень до гуманітарних організацій (47%) підкреслює важливу роль недержавного сектору.

Доступність соціальних послуг. Показники доступності в цілому середні: Житомир – 3,6 бала, Звягель – 3,3 бала.

Проблеми. Основні проблеми, які називали респонденти:

- нестача інформації (52%);
- довгі черги (46%);

- повільна обробка документів (38%);
- нестача фахівців (41%) (рис.3.11.).

Рис. 3.11. Основні проблеми для отримання соціальних послуг

Ці дані демонструють перевантаженість системи соціального захисту та потребу в оптимізації процедур і цифровізації послуг.

Задоволеність якістю соціальних послуг. Лише 14% ВПО повністю задоволені отриманими послугами. Більшість (49%) – частково задоволені, що є типовим для ситуації, коли базові потреби виконуються, але існує брак ресурсів чи швидкості реагування.

Якість надання соціальних послуг за напрямками. Найкраще оцінені напрямки:

- консультації та допомога з оформленням документів (62%);
- гуманітарна підтримка (57%) (рис.3.12.).

Рис.3.12. Якість надання соціальних послуг за напрямками (висока оцінка)

Найгірше оцінені:

- забезпечення житлом (11%);
- психологічні послуги (особливо у Звягелі – лише 12%);
- медична допомога (22%) (рис.3.13.).

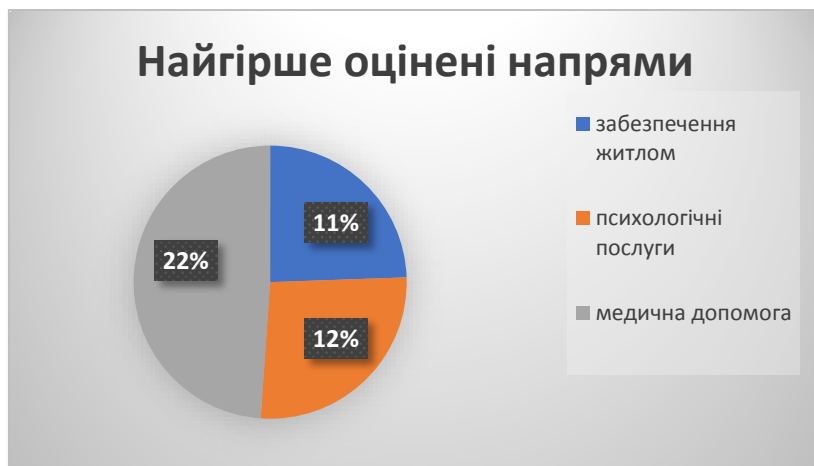

Рис. 3.13. Якість надання соціальних послуг за напрямками (низька оцінка)

Це демонструє суттєву нестачу комплексних сервісів, орієнтованих на довгострокове відновлення.

Виявлені проблеми за результатами опитування. У ході анкетування ВПО Житомира та Звягеля виокремили такі ключові бар'єри:

1. Недостатня поінформованість про програми та механізми підтримки.
2. Надмірне навантаження на працівників соціальних служб.
3. Проблема з житлом та високі ціни на оренду.
4. Обмежений кадровий потенціал у соціальній сфері.
5. Нерівномірна доступність психологічної допомоги.
6. Складності з працевлаштуванням, особливо у Звягелі.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що ВПО стикаються не лише з матеріальними труднощами, а й з недостатньою інституційною спроможністю соціальних служб.

На основі аналізу даних анкетування внутрішньо переміщених осіб у містах Житомир та Звягель можна зробити такі узагальнення:

1. Рівень базових потреб ВПО залишається високим. Матеріальна допомога, житло та консультації щодо документів – головні напрями звернень, що підтверджує залежність значної частини переміщених осіб від державної та гуманітарної підтримки.

2. Існує значний розрив між містами в доступності послуг. М. Житомир має вищий рівень ресурсів та можливостей, тоді як у м. Звягелі ВПО частіше стикаються з нестачею роботи, гуманітарної допомоги та меншою швидкістю реагування соціальних служб.

3. Інформаційний вакуум залишається однією з головних перешкод. Понад половина респондентів вказує, що вони не мають чіткої інформації про доступні програми, механізми реєстрації та оновлення виплат.

4. Соціальні служби працюють, але перевантажені. Черги, повільна обробка документів і брак фахівців свідчать про недостатню спроможність системи обслуговувати велику кількість ВПО одночасно.

5. Психологічна підтримка є однією з найслабших ланок. Реально доступна лише малому відсотку потребуючих, що створює ризики емоційного вигорання та хронічного стресу.

6. Проблеми працевлаштування залишаються критичними. Особливо у Звягелі, де економічні можливості об'єктивно нижчі.

7. ВПО готові до більшої інтеграції, але потребують системної допомоги: спрощених процедур, цифрових рішень, доступного житла та стабільної комунікації від державних органів.

Таким чином, результати дослідження демонструють, що система соціального захисту виконує базові функції, однак вимагає суттєвого вдосконалення, а потреби ВПО залишаються високими навіть через тривалий час після переміщення. Структура потреб респондентів демонструє домінування базових соціально-економічних запитів, зокрема матеріальної допомоги, житлового забезпечення та оформлення соціальних виплат. Така ситуація пояснюється тривалою втратою стабільних джерел доходу, підвищенням вартості оренди житла та загальним зростанням витрат на проживання в умовах

воєнного стану. Водночас значна частка відповідей, пов'язаних із потребою у психологічній підтримці, свідчить про накопичений психоемоційний тягар, зумовлений вимушеним переселенням, втратою житла, розривом соціальних зв'язків та постійною загрозою безпеці. Недостатня реалізація цього напрямку соціальних послуг призводить до поглиблення соціальної вразливості ВПО та ускладнює процес їх адаптації у приймаючих громадах/

Високий відсоток респондентів, які зверталися до соціальних служб, свідчить про високу залежність внутрішньо переміщених осіб від інституційної підтримки. Разом із тим якість цього досвіду є неоднорідною. Часткова задоволеність послугами вказує на те, що система соціального захисту здатна забезпечити базові потреби, однак не завжди відповідає індивідуальним запитам ВПО.

Негативні оцінки, зафіксовані в анкетах, найчастіше пов'язані не з поведінкою працівників соціальних служб, а з організаційними обмеженнями: тривалі строки розгляду звернень, повторне подання документів, перевантаженість фахівців. Це свідчить про структурні проблеми, які не залежать від окремих виконавців, а мають системний характер.

Порівняння результатів анкетування у двох містах показує, що, попри загальну схожість проблем, існують певні відмінності, зумовлені специфікою місцевих громад. У Житомирі, як більшому адміністративному центрі, спостерігається вищий рівень доступності соціальних послуг, однак водночас і значно більше навантаження на соціальні служби. Це призводить до черг та уповільнення процесу надання допомоги.

У Звягелі, навпаки, менш розвинена інфраструктура соціального захисту поєднується з нижчим рівнем конкуренції за ресурси, що частково компенсує нестачу послуг. Водночас обмежені можливості працевлаштування та психологічної підтримки створюють додаткові труднощі для інтеграції ВПО у місцеву громаду.

Середні оцінки доступності соціальних послуг свідчать про умовно задовільний рівень функціонування системи соціального захисту, який не

відповідає зростаючим потребам внутрішньо переміщених осіб. Основними стримувальними чинниками залишаються нестача інформації, складність процедур та обмежені кадрові ресурси.

Якість соціальних послуг, з точки зору респондентів, значною мірою залежить від виду допомоги. Консультаційні та гуманітарні послуги оцінюються значно вище, ніж житлове забезпечення та психологічна підтримка. Це вказує на дисбаланс між різними напрямками соціального захисту та потребує коригування пріоритетів соціальної політики на місцевому рівні.

Середній рівень задоволеності соціальними послугами свідчить про обмежену ефективність чинної системи соціального захисту, яка функціонує в режимі реагування, а не стратегічного планування. Часткова задоволеність є індикатором того, що ВПО сприймають соціальні послуги як необхідну, але недостатню форму підтримки.

Водночас навіть обмежений позитивний досвід взаємодії з органами соціального захисту сприяє формуванню довіри до державних інституцій, що є важливим чинником соціальної стабільності в умовах воєнного стану.

Результати анкетування дозволяють стверджувати, що соціальний захист внутрішньо переміщених осіб у містах Житомир та Звягель перебуває на етапі адаптації до нових викликів воєнного часу. Система загалом забезпечує базові соціальні потреби, проте потребує подальшого розвитку, зокрема у напрямках житлового забезпечення, психологічної допомоги, інформування та інституційної спроможності соціальних служб.

Дослідження стану соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у містах Житомир та Звягель показало, що обидві громади реалізують комплекс заходів, спрямованих на забезпечення базових прав переселенців та їхню інтеграцію у місцеве середовище. У Житомирі соціальний захист ВПО організовано через мережу центрів надання адміністративних послуг, територіальні органи соціального захисту та спеціалізовані програми. Значну увагу приділено психосоціальній підтримці: функціонують центри психологічної допомоги, реалізуються освітні інтеграційні курси для дітей

переселенців. Це свідчить про орієнтацію міста на інституційні форми підтримки та розвиток спеціалізованих сервісів.

У Звягелі соціальний захист ВПО має більш мобільний та інтегрований характер. Окрім діяльності територіального центру соціального обслуговування, створено Центр життєстійкості, який надає психологічну та соціальну підтримку у форматі «простору довіри». Важливим елементом є робота мобільних бригад, що виїжджають до місць компактного проживання переселенців і надають консультації з питань соціальних виплат, правової допомоги та психологічної підтримки. Така модель забезпечує доступність послуг навіть для тих категорій ВПО, які мають обмежені можливості самостійно звертатися до міських установ.

Аналіз результатів дослідження засвідчує, що м. Житомир робить акцент на розвитку інституційної інфраструктури та спеціалізованих програм, тоді як Звягель демонструє ефективність мобільних форм роботи та комплексних соціальних сервісів. Обидва підходи є взаємодоповнюючими та спрямовані на досягнення спільної мети — забезпечення належного рівня соціального захисту, психологічної підтримки та освітньої інтеграції внутрішньо переміщених осіб

3.2. Рекомендації щодо удосконалення процесу отримання статусу внутрішньо переміщеної особи

Право на соціальний захист у внутрішньо переміщених осіб пов'язане із обов'язковим взяттям її на облік та реєстрацією у Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб. **Статус внутрішньо переміщеної особи** — це офіційне підтвердження державою того, що громадянин України або особа без громадянства вимушено покинули своє місце проживання через збройний конфлікт, окупацію або небезпеку. Підтвердженням є довідка ВПО, яка надає право на грошові виплати, гуманітарну допомогу, пошук житла та соціальні послуги в безпечнішому місці України.

Особливостями правового статусу внутрішньо-переміщених осіб є те, що вони мають як власне статус внутрішньо-переміщеної особи, так і можуть мати інший статус суб'єкта соціального забезпечення (пенсійного, по безробіттю,

вагітності і догляду за дитиною, інвалідності тощо). Звідси виникають питання подвоєння статусу такої особи як суб'єкта соціального забезпечення [81].

Довідку можуть отримати люди, які:

- постійно проживали на територіях, що перебувають у тимчасовій окупації, у зоні активних бойових дій або можливих бойових дій. Перелік таких територій формує та оновлює Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України;

- фактично перемістилися з таких територій у безпечніші регіони України;
- втратили житло або мають пошкоджене житло внаслідок бойових дій, диверсій чи ракетних ударів. У такому випадку право на довідку ВПО надається незалежно від того, чи входила громада до переліку територій бойових дій на момент руйнування;

- діти, у тому числі діти, переміщені разом з батьками; діти, які залишилися без супроводу; діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування – через законного представника;

- люди з інвалідністю, а також люди, визнані недієздатними або з обмеженою дієздатністю, – через законного представника;

- іноземці та люди без громадянства, які мали посвідку на проживання в Україні і проживали на територіях бойових дій або тимчасової окупації, також можуть стати на облік як внутрішньо переміщені.

Статус ВПО гарантує:

- можливість подати заявку на отримання довідки ВПО в «Дії» та зберігати цифрову копію довідки у застосунку;

- державну допомогу переселенцям;

- соціальні гарантії, пенсія та медична підтримка;

- можливість влаштувати дитину у садок чи школу;

- компенсацію переселенцям за житло, тобто надає право отримувати допомогу на проживання.

Тому ми пропонуємо рекомендації внутрішньо переміщеним особам щодо оформлення довідки про взяття на облік та отримання статусу ВПО. Довідка про

взяття на облік внутрішньо переміщеної особи (ВПО) — це офіційний документ, що підтверджує факт переміщення людини через війну, окупацію чи знищення житла та її перебування на обліку.

Станом на січень 2026 року оформити статус можна офлайн та онлайн.

1. Застосунок «Дія».
2. ЦНАП, органи соціального захисту населення та виконавчі органи сільських, селищних або міських рад.

Крок 1. Підготуйте документи

1. Паспорт громадянина України.
2. Прописка або документ що може вказати на неї (військовий квиток, трудова книжка, медичні документи).
3. Ідентифікаційний код (РНОКПП).
4. Свідоцтво про народження (для оформлення дитини).

Крок 2. Подайте заяву

Отримати довідку ВПО можна двома способами:

Спосіб 1: Онлайн (застосунок Дія) – найшвидше

1. Відкрийте застосунок **Дія**.
 2. Перейдіть у меню **Послуги - Отримання статусу ВПО**.
 3. Вкажіть поточну адресу та підтвердьте геолокацію.
1. За потреби додайте дані про дітей. Якщо маєте дитину, і свідоцтво про народження є в застосунку, можете отримати довідку і для неї.. Якщо ж дітей чи свідоцтва немає, натисніть «Зареєструватися без дітей»;
 2. Можна одразу подати заявку на фінансову допомогу від держави. Для цього натисніть «Хочу отримувати допомогу»;
 3. Оберіть картку «Підтримка для зарахування коштів. Якщо у вас такої картки немає, необхідно її оформити»;
 4. Перевірте, чи всі дані в заявці вказані правильно, та натисніть «Надіслати».
- Важливо: щоб отримати довідку ВПО, у застосунку має відображатися картка платника податків та один із паспортів: ID-картка або закордонний біометричний

паспорт. Для формування довідки потрібні дані саме з біометричних документів, тож якщо такої інформації немає, заяву доведеться подавати офлайн.

Спосіб 2: Офлайн (особистий візит)

Обрати найближчий до вас заклад соціального захисту населення, виконавчий орган сільських, селищних чи міських рад або ЦНАП. Центри надання адміністративних послуги (знаходяться за посиланням: <https://center.diia.gov.ua/centri-so-nadaut-adminposlugi-dla-vpo>).

- ЦНАП (Центр надання адміністративних послуг).
- Управління соціального захисту населення (УСЗН).

Для оформлення довідки офлайн потрібно:

- паспорт громадянина України (або інший документ, що посвідчує особу).
- ідентифікаційний код (РНОКПП).
- документи, що підтверджують проживання на території, з якої перемістилися (якщо немає відмітки у паспорті: військовий квиток, трудова книжка тощо).
- свідоцтва про народження дітей (за потреби).
- Оберіть банківську картку для виплат або замовте нову у будь-якому банку і відразу ж подайте заяву на отримання допомоги.

Довідку видають у той же день. Однак, якщо у ваших документах відсутня відмітка про реєстрацію місця проживання на території, з якої ви евакуювалися, розгляд заяви може тривати до 15 робочих днів.

Важливо знати:

- послуга безкоштовна;
- заяву на виплати можна подати разом із заявою на довідку;
- якщо в паспорті немає реєстрації, докази проживання обов'язкові;
- для дітей з 14 років заяву можна подавати самотійно, до 14 – батьки.

Гарячі лінії підтримки

Довідка ВПО підтверджує факт внутрішнього переміщення і взяття на облік внутрішньо переміщеної особи та надає право отримувати допомогу на проживання, переоформити соціальні виплати чи пенсію, влаштувати дитину в

садочок і школу, отримати доступ до медичного обслуговування тощо, однак саме цей документ необхідний для отримання грошових виплат від держави — для себе та дітей. Крім того, така довідка дає право переоформити соціальні виплати чи пенсію, отримати доступ до медичного обслуговування та допомогу із пошуком житла, влаштувати дитину в садок чи школу.

Місцева громада також буде бачити ситуацію в своєму населеному пункті — скільки нових осіб прибули та які у них потреби. Це дасть змогу органам місцевої влади залучати відповідно до потреб переміщених осіб гуманітарну допомогу та інші ресурси відповідно. Державі важливо здійснювати моніторинг переміщення громадян країни. Ці дані використовуватимуться представниками влади у апелюванні цифрами у зовнішній дипломатії — реальні цифри допоможуть більш ефективно залучати гуманітарну допомогу з-за кордону та здійснювати її розподіл між областями [85].

Отже, оптимізація процесу отримання статусу внутрішньо переміщеної особи сприятиме підвищенню рівня доступності та якості соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, отримання необхідних соціальних послуг, посилення їх соціально-психологічної підтримки тощо.

Висновки до III розділу

У третьому розділі було проведено комплексне соціологічне дослідження, спрямоване на виявлення особливостей надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам у містах Житомир та Звягель в умовах воєнного стану. Аналіз отриманих результатів дозволив встановити низку тенденцій, проблем та потреб, характерних для даної категорії населення.

По-перше, соціальний портрет респондентів показав достатньо високу гетерогенність внутрішньо переміщених осіб за віком, статтю та мотивами переїзду. Переважаючу частку становили жінки працездатного віку, що збігається з загальноукраїнськими демографічними характеристиками ВПО. Більшість опитаних проживають у приймаючих громадах понад рік, що свідчить про потребу не лише в екстрених, але й у довгострокових соціальних послугах.

По-друге, результати дослідження вказують на те, що найбільш затребуваними соціальними послугами є матеріальна допомога, гуманітарна підтримка, консультації соціальних працівників та юридичний супровід. При цьому рівень фактичного отримання цих послуг є нижчим за рівень потреби, а значна частина респондентів зазначала про епізодичний або нерегулярний доступ до підтримки.

По-третє, встановлено, що наявні форми роботи органів соціального захисту та партнерських інституцій у Житомирі та Звягелі загалом відповідають державним стандартам, однак основними бар'єрами у доступі до послуг залишаються: недостатня поінформованість; перевантаженість центрів соціального захисту; тривалі бюрократичні процедури; обмежена кількість спеціалістів; потреба в психологічній підтримці, яка значно перевищує пропозицію.

По-четверте, аналіз думок респондентів засвідчив, що задоволеність якістю соціальних послуг залишається на середньому рівні. Хоча більшість відзначають коректність працівників та доступність консультацій, все ж значна частка опитаних наголошує на потребі у прискоренні процесу оформлення допомоги та розширенні спектра послуг. По-п'яте, проведене дослідження дало змогу

визначити першочергові потреби ВПО, серед яких: житлові програми та компенсації, психологічна підтримка, стабільні гуманітарні набори, програми реінтеграції та працевлаштування. Саме ці напрями потребують посиленого фінансування та стратегічного планування з боку держави й органів місцевого самоврядування.[41]

Узагальнюючи, можна стверджувати, що в містах Житомир і Звягель сформовано базову інфраструктуру для надання соціальних послуг внутрішньо переміщеним особам, однак існує потреба в подальшому вдосконаленні системи, особливо в умовах тривалої дії воєнного стану. Результати соціологічного дослідження підтверджують необхідність посилення адресності, оперативності та інклюзивності соціальних послуг, а також вказують на важливість міжсекторальної взаємодії для забезпечення стійкої підтримки ВПО.

Визначено, що право на соціальний захист у внутрішньо переміщених осіб пов'язане із обов'язковим взяттям її на облік та реєстрацією у Єдиній інформаційній базі даних про внутрішньо переміщених осіб та отримання статусу ВПО.

В п.3.2. подано рекомендації ВПО для швидкого отримання статусу внутрішньо переміщеної особи, охарактеризовано переваги, які дає цей статус.

Отже, соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану є складним багаторівневим процесом, що потребує комплексного підходу з боку держави, органів місцевого самоврядування та громадянського суспільства. Важливим є впровадження цифрових інструментів, розвиток партнерства з громадськими та міжнародними організаціями, а також створення програм інтеграції, які сприяють соціальній стабільності та відновленню життєвих ресурсів переселенців.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі здійснено комплексне дослідження соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні, що відповідає поставленій у вступі меті та визначеним завданням. Актуальність теми обумовлена масштабним внутрішнім переміщенням населення внаслідок повномасштабної збройної агресії проти України та зростанням соціальних ризиків і вразливості внутрішньо переміщених осіб.

1. В робота на основі аналізу наукових досліджень зарубіжних та вітчизняних вчених охарактеризовано систему соціального захисту населення як сукупність законодавчо визначених економічних, соціальних, юридичних гарантій і прав, соціальних інститутів та установ, що забезпечують їх реалізацію та створюють умови для підтримки життєзабезпечення і діяльного існування різних соціальних верств і груп населення, передусім соціально вразливих. Визначено та проаналізовано її компоненти: соціальне страхування, соціальна допомога, соціальні гарантії, соціальні послуги.

2. Розглянуто поняття «внутрішньо переміщені особи» в міжнародних та вітчизняних нормативно-правових документах. Визначено, що внутрішньо переміщені особи є специфічною соціальною категорією населення, що утворилася внаслідок примусових змін місця проживання через загрозу життю, здоров'ю та правам людини. У ході дослідження підтверджено, що внутрішньо переміщені особи становлять особливу соціально-демографічну групу населення, яка потребує посиленого державного та суспільного захисту. Розкриття поняття та соціально-правового статусу ВПО дозволило встановити, що, зберігаючи загальні права громадян України, вони одночасно мають спеціальні гарантії соціального захисту, зумовлені наслідками вимушеного переміщення.

3. Аналіз нормативно-правового забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб засвідчив, що в Україні сформовано розгалужену законодавчу базу, яка регламентує права ВПО та механізми їх реалізації в умовах

воєнного стану. Водночас встановлено, що динамічність суспільно-політичних процесів і постійні зміни соціальних потреб переселенців зумовлюють необхідність постійного оновлення нормативних актів і вдосконалення практик їх застосування.

4. Проаналізовано вплив воєнного стану на систему соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Основні напрями визначаються потребами ВПО, які охоплюють забезпечення базових умов життя, відновлення соціальної стабільності та інтеграцію в громади прийому. Охарактеризовано такі види їх соціального захисту: матеріальна підтримка містить адресну грошову допомогу, соціальні виплати, надання гуманітарної допомоги та пільг; захист прав дітей, що проявляється у забезпеченні безоплатним харчуванням у закладах освіти, першочерговому зарахуванні до дитячих садків та наданні пільг при вступі до вишів, соціальні стипендії та безоплатне проживання в гуртожитках; медична сфера гарантує ВПО доступ до будь-якої державної клініки без прив'язки до місця реєстрації, що дозволяє отримувати життєво необхідні ліки та реабілітаційні послуги за спрощеною процедурою; економічна самостійність гарантується через програми перекваліфікації, надання ваучерів на навчання від центрів зайнятості та фінансове стимулювання роботодавців, які створюють нові робочі місця для внутрішньо переміщених осіб, житлове питання вирішується через формування фондів тимчасового проживання, надання пільгових кредитів у рамках програми «ЄОселя» та видачу житлових ваучерів; соціальні та психологічні послуги спрямовані на подолання наслідків соціальної дезадаптації та психологічної травми.

Дослідження організації соціального захисту внутрішньо переміщених осіб у період дії воєнного стану підтвердило значний вплив кризових умов на функціонування системи соціальної підтримки. Зростання кількості ВПО, обмежені фінансові ресурси державного та місцевого бюджетів, кадрове навантаження та підвищені соціальні потреби вимагають від органів державної влади та місцевого самоврядування гнучких управлінських рішень і застосування інноваційних підходів.

5. Проаналізовано діяльність органів влади щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб України. До ключових органів належать Міністерство соціальної політики України, Державна служба України з питань переміщених осіб та регіональні виконавчі органи. Охарактеризовано її напрями: евакуацію, адаптацію, інтеграцію та реінтеграцію та форми комплексної підтримки на кожному етапі переміщення: реєстрацію ВПО та ведення електронних баз даних; нарахування та виплату адресної допомоги, соціальних та матеріальних виплат; організацію програм тимчасового та соціального житлового забезпечення; надання медичних, психологічних та соціальних послуг; контроль та моніторинг ефективності програм.

Визначено, що особливого значення в умовах воєнного стану набула роль органів місцевого самоврядування, повноваження яких у сфері соціального захисту ВПО. Саме на місцевому рівні здійснюється безпосереднє надання статусу ВПО, надання соціальних послуг, забезпечення тимчасовим житлом, сприяння у працевлаштуванні та соціальній адаптації внутрішньо переміщених осіб.

6. Розглянуто роль громадських та міжнародних організацій у соціальному захисті внутрішньо переміщених осіб. Визначено основні напрями допомоги: грошова допомога – регулярні або одноразові виплати на картку; гуманітарна допомога - продуктові набори, одяг, засоби гігієни; житлова підтримка – оплата тимчасового житла або надання матеріалів для ремонту; юридична та психологічна допомога – консультації, підтримка у відновленні документів; освітні програми – навчання, курси для дітей і дорослих. Проаналізовано діяльність вітчизняних громадських організацій та благодійних фондів на напрями їх соціальної допомоги ВПО. Визначено особливе значення Ради з питань внутрішньо переміщених осіб як консультативно-дорадчого громадського органу, що ініціюють покращення та впровадження регіональних політик у сфері забезпечення й захисту прав та інтересів внутрішньо переміщених осіб.

7. З метою виявлення потреб внутрішньо переміщених осіб, їх рівень поінформованості та задоволеності соціальними послугами, що надаються державними та недержавними установами в умовах воєнного стану в м. Житомир і м. Звягель, було проведено соціологічне дослідження. Опитування відбувалося протягом осені 2025 року у змішаній формі: онлайн (Google Forms) та офлайн – через паперові анкети, розповсюджені у місцевих центрах надання соціальних послуг, пунктах гуманітарної допомоги та місцях компактного проживання ВПО (120 респондентів). Виявлено, що найбільш актуальними для ВПО є матеріальна допомога (72%), забезпечення житлом (65%). Водночас високі показники потреб у психологічній підтримці (39%) і медичних послугах (34%) свідчать про накопичений стрес та емоційне виснаження, характерне для ВПО, які тривалий час перебувають у невизначених обставинах. Варто відзначити, що мешканці Звягеля частіше вказували на брак роботи (58%) та гуманітарної допомоги (47%). 81% респондентів зверталися по допомогу до соціальних служб, що свідчить про високу залежність від соціальної підтримки на різних етапах адаптації. Серед недоліків визначено: нестача інформації (52%), довгі черги (46%), повільна обробка документів (38%), нестача фахівців (41%). Лише 14% ВПО повністю задоволені отриманими послугами. Більшість (49%) — частково задоволені, що є типовим для ситуації, коли базові потреби виконуються, але існує брак ресурсів чи швидкості реагування. Найкраще оцінені напрямки: консультації та допомога з оформленням документів (62%), гуманітарна підтримка (57%). Найгірше оцінені: забезпечення житлом (11%), психологічні послуги (особливо у Звягелі – лише 12%), медична допомога (22%).

Результати анкетування дозволяють стверджувати, що соціальний захист внутрішньо переміщених осіб у містах Житомир та Звягель перебуває на етапі адаптації до нових викликів воєнного часу. Система загалом забезпечує базові соціальні потреби, проте основними стримувальними чинниками залишаються нестача інформації, складність процедур та обмежені кадрові ресурси.

8. На основі проведеного аналізу та результатів соціологічного дослідження було обґрунтовано шляхи підвищення ефективності одного із найбільш важливих етапів для отримання соціального захисту – оформлення статусу внутрішньо переміщеної особи.

Запропоновані рекомендації спрямовані на вдосконалення процесу отримання статусу внутрішньо переміщеної особи як офіційного підтвердження державою того, що громадянин України або особа без громадянства вимушено покинули своє місце проживання через збройний конфлікт, окупацію або небезпеку. Підтвердженням є довідка ВПО, яка надає право на грошові виплати, гуманітарну допомогу, пошук житла та соціальні послуги в безпечнішому місці України. Вказано конкретні дії для оформлення статусу ВПО офлайн та онлайн через застосунок «Дія» та у ЦНАП, органах соціального захисту населення та виконавчих органах громад.

Отже, проведене дослідження підтвердило, що соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану є складним багаторівневим процесом, який потребує системного підходу, постійного удосконалення нормативно-правової бази та ефективної координації всіх суб'єктів соціальної політики. Аналіз діяльності відповідних державних органів, а також громадських і міжнародних організацій показав, що міжсекторна взаємодія є ключовою умовою забезпечення комплексного соціального захисту ВПО.

Подальші напрями досліджень щодо соціального захисту внутрішньо переміщених осіб вбачаємо в акценті на комплексний підхід, що поєднує удосконалення нормативно-правової бази, організаційні та адміністративні заходи, цифровізацію процесів, розвиток соціально-психологічної підтримки, освітні та інтеграційні програми, а також міжсекторну взаємодію з громадськими та міжнародними організаціями. Така багаторівнева модель дозволить не лише забезпечити базові соціальні гарантії ВПО, але й сприятиме їхній адаптації та інтеграції у нові громади, формуючи стійку систему соціального захисту в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агавердієва Х. Ф., Іванісов О.В., Лебединська О.С. Соціальне забезпечення і соціальний захист: взаємозв'язок зазначених категорій. *Norwegian Journal of development of the International Science*. 2018. № 17. Р. 8-11
2. Адріяш Вікторія, Наталія Громадська, Оксана Малікіна. Основні проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наукові праці міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. (4(70), 5-12. URL:[https://.org/10.32689/2523-4625-2023-4\(70\)-1](https://.org/10.32689/2523-4625-2023-4(70)-1)
3. Анпілогова Б. Ю. Соціальний захист як особливий соціально-правовий феномен, 2023. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/56862>
4. Баранник Л. Б. Соціальний захист громадян : навчальний посібник. Дніпро :Університет митної справи та фінансів, 2017. 246 с.
5. Белова, І. М., Семенишена, Н. В. Суть, основні напрями та функції соціального захисту населення. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*, 34, 92-106. <https://doi.org/10.37406/2706-9052-2021-1-11>
6. Бичков С.І. Теоретичні аспекти формування системи соціального захисту населення. *Державне управління: теорія та практика*. 2006. № 1. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2006-1/txts/SOCIALNA/06bsiszn.pdf>
7. Борецька Н. П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Монографія. Донецьк: Янтар, 2001. 352 с.
8. Бондар М. І. Соціальне забезпечення та соціальний захист в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск 34. 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/976/934>
9. Боняк В.О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб: сучасний стан та перспективи удосконалення *Юридичний науковий електронний журнал* № 6. 2023. С. 20-22.
10. Відновлення через підтримку: як Центри життєстійкості змінюють життя українців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3916486-vidnovlenna-cerez-pidtrimku-ak-centri-zittestijkosti-zminuut-zitta-ukrainsiv.html>

11. Виклики соціальної сфери: що маємо станом на зараз? URL: <https://parlament.org.ua/analytics/soczialni-poslugy-v-umovah-vijny-novi-zminy-ta-vyklyky>

12. Внутрішні вимушені переміщення: обсяги, проблеми та способи їх вирішення. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahu-problemy-ta-sposoby-yikh>

13. Внутрішньо переміщені особи/Міністерство соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html>

14. Волонтерська спілка ПОРУЧ. URL: <https://www.poruch.org.ua>

15. Громадська організація «Лідерка». URL: <https://liderka.org.ua>

16. Громадська організація «Інформаційно-просвітницький центр ВІСЬ». URL: <https://philanthropyinukraine.org/platform/list/vinnytskyi-informatsiino-prosvitnytskyi-tsentr-vis>

17. Громадська організація «Центр стратегічних ініціатив». URL: <https://csi.km.ua/>

18. Гудзь А. О. Система соціального захисту України та місце в ній недержавного соціального забезпечення. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Юриспруденція. 2019. № 40. С.106-109.

19. Гусак Н.Є., Семігіна Т.В., Трухан С.О. Стратегії і виклики соціальної роботи із внутрішньо переміщеними особами. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2014. Випуск 2 (22). С.161-167.

20. Деріга В.В. Соціальна і гуманітарна політика: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2012. 178 с.

21. Деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб». Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2022 р. № 495. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2022-BF>

22. Деякі питання реалізації експериментального проекту з організації надання внутрішньо переміщеним особам похилого віку, особам з інвалідністю

соціальних послуг стаціонарного догляду, підтриманого проживання за принципом «гроші ходять за людиною»: Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2024 р. № 888. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-2024>

23. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам». Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/332-2022-BF>

24. Для внутрішньо переміщених людей. URL: kraineishome.org/uk/assistance-for-internally-displaced

25. Допомога вимушено переміщеним особам. URL: <https://renaissance.co.ua/refugees>

26. Дубич К. В. Сучасна система надання соціальних послуг України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. № 3. С. 64-69.

27. Загублені в папірцях: дотримання соціальних прав внутрішньо переміщених осіб /за заг. ред А.П.Буценка /Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ : КИТ, 2017. 66 с.

28. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Раунд 13. Червень 2023 року. МОМ. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-situaciyu-z-vnutrishnim>

29. Зміст понять «соціальний захист» і «соціальне страхування». URL: <https://studfile.net/preview/9203924>

30. Інформація Мінсоцполітики щодо фактичного розміру прожиткового мінімуму. Профспілка металургів і гірників України. 2023. 5 квітня. URL: <http://pmguinfo.dp.ua/profsoyuznye-novosti/6465-informatsiya-minsotspol>

31. Киришко О.В. Правове регулювання статусу ВПО в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Серія ПРАВО. Випуск 92: частина 2. С.175-193.

32. Ключові аспекти соціального забезпечення ВПО. 2025. URL: <https://www.google.com/search?q96+202>

33. Козинець І. Г. Про співвідношення понять «біженці» та «особи, переміщені всередині країни». *Держава і право*. 2009. Вип. 45. С. 213-219

34. Конвенція про статус біженців : міжнародний документ від 28 липня 1951 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011
35. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96>
36. Копетюк М. Нормативно-правові аспекти визначення понять «соціальний захист» і «соціальне забезпечення». *Історико-правовий часопис*. 2019. № 1 (13) С.66-69
37. Косач І. А. Система надання соціальних послуг в умовах децентралізації влади на засадах механізму державно-приватного партнерства. *Наукові інновації та передові технології*. 2024. С.156-165.
38. Криза тимчасовості. Аналіз законодавства у сфері ВПО за 2025 рік. URL: <https://centreua.org/monitoring-rishen/idp-policy-2025>
39. Кульчицький Т. Р. Правове регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні: дис д-ра філософії. Львів, 2022. 224 с. URL: https://lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/dis_kulchytskyi.pdf
40. Лях В. В. Характеристика проблем і викликів, із якими стикаються громадські організації України, що надають соціальну підтримку внутрішньо переміщеним особам. *Соціальна педагогіка: теорія та практика* № 2. 2024. С.62-72.
41. Менджул М. В., Паніна Ю. С. Поняття «внутрішньо переміщена особа»: порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 4. С. 293-297.
42. Наливайко І. Роль держави у забезпеченні соціальних стандартів та гарантій: теоретико-правові аспекти та світовий досвід. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 2. С. 151-155.
43. Нечосіна Олена. Функціонування системи соціальних послуг в Україні: короткий опис. URL: <https://decentralization.ua/uploads/library/file/510/3.pdf>
44. Понятійно-термінологічний білінгвальний словник: соціальна сфера / автори-укладачі: І.В. Літяга, С.М. Ситняківська; за заг. ред. Н.А. Сейко. Вид. 3-тє, перероб. і доп. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 224 с.

45. Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник / За заг. ред. П.Д. Пилипенка. Вид. 3-є, змін. і доп. Київ: Істина, 2012. 232 с.

46. Пріоритетні напрямки розвитку соціального захисту в Україні. URL:<https://studies.in.ua/socialna-polityka-derzhavy/3500-ponyattya-socalnogo-zahistu-naselenny>

47. Приходько С. Держава і соціальний захист громадян. *Право України*. 1999. № 2. С. 22-26.

48. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09.1999 р. № 1105-XIV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>

49. Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю: Закон України від 18.05.2004 № 1727-IV. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1727-15>

50. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 № 2017-III. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>

51. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII: станом на 30 груд. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

52. Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07 квітня 2023 р. №312-р. URL:<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-stratehii-derzhavnoi-polityky-shchodo-vnutrishnoh>

53. Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці/ територіальної громади у соціальних послугах: Наказ Міністерство соціальної політики України від 19.04.2023 р. № 130-Н. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1169-23>

54. Про затвердження Порядку використання коштів державного бюджету на розвиток системи соціальних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2023. № 1352. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1352-2023-BF>

55. Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам». Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 р. № 637. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/637-2014-BF>

56. Про облік внутрішньо переміщених осіб». Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 р. № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-BF>

57. Про затвердження Порядку надання допомоги для вирішення житлового питання окремим категоріям внутрішньо переміщених осіб, що проживали на тимчасово окупованій території, та внесення змін до Порядку ведення Державного реєстру майна, пошкодженого та знищеного внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2025 р. № 1176. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2025-BF>

58. Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для внутрішньо переміщених осіб. Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 р. № 696. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015>

59. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19op7>.

60. Про Порядок відселення та самостійного переселення громадян з територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 1992 р. № 706. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/706-92-п>

61. Про основні засади житлової політики. Проект Закону України реєстраційний № 12377 від 06 січня 2025 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/55543>

62. Повертаючи опору: як українські благодійні фонди допомагають вразливим групам під час війни. URL:<https://philanthropyinukraine.org/knowledge-hub/publication/povertaiuchy-oporu-iak-ukrainski-blahodiini-fond>

63. Проценко Т. О. Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Наука і правоохорона*. 2016. № 4 (34). С. 37-44.

64. Рада з питань внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://sss-ua.org/projects/rada-z-pytan-vnutrishno-peremishchenykh-osib>.

65. Реєстр внутрішньо переміщених осіб. URL:<https://www.ukrinform.ua/rubricsociety/4026026-glava-minsocpolitiki-skazav-skilki-v-ukraini-nalicuetsapereselenciv.html>

66. Свящук Л. Проблеми прав біженців та виклики сучасності : навч. посіб. Харків : Вид-во, 2018. 324 с.

67. Селіхов Д.А. Правові основи соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. URL:<https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.14>

68. Семенова М. Статус внутрішньо переміщеної особи в Україні. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/211039_status-vnutrshno-peremshcheno-osobi-v-ukran

69. Сидоренко О. Соціальний захист внутрішньо переміщених осіб в Україні: монографія. Київ: Наукове видавництво, 2020. 250 с.

70. Системність, синергія, підтримка: як громадський сектор, держава і донори працюють над захистом прав ВПО в Україні: URL:rf.ua/systemnist-synergiya-pidtrymka-yak-gromadskyj-sektor-derzhava-i-donory-praczuuyut-nad-zahystom-prav-vpo-v-ukrayini/

71. Система соціального захисту в Україні : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О. О. Матрос. Умань : Візаві, 2021. 175 с.

72. Система закладів соціального захисту для внутрішньо переміщених осіб. URL: https://www.google.com/search?q=BE&rlz=1C1GCEA_enUA1083UA

73. Система соціального захисту ВПО в громадах України.
URL:https://www.google.com/searchqa_esve2532f7e453b1d7frlz=1C1GCEAe
74. Складові соціального захисту.
URL:https://www.google.com/searchqrlz=1C1GCEA_enUA1
75. Соціальна сфера Житомирщини: підсумки 2025 року.
URL:<https://oda.zht.gov.ua/news/sotsialna-sfera-zhytomyrshhyny-pidsumky-2025>
76. Соціальний захист населення України / за заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. Київ : НАДУ; Фенікс, 2010. 212 с.
77. Соціальний захист та соціальне забезпечення: аналітична записка 2023.
URL:https://auc.org.ua/sites/default/files/library/ soc_zahyst_az_2023_v2_1.pdf
78. Соціальні гарантії населення: державне фінансове забезпечення.
URL:https://ru.osvita.ua/vnz/reports/gov_reg/18268
79. Сотнікова Ю. В. Класифікація видів та форм соціального захисту в Україні. 2021. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream>
80. Структура соціального захисту на місцевому рівні.
URL:https://www.google.com/searchq1C1GCEA_enUA1083UA1083
81. Уряд змінив порядок оформлення та видачі довідки про взяття на облік ВПО. URL:<https://r2p.org.ua/page/uriad-zminyv-poriadok-oformlennia-ta-vydachi-dovidky-pro-vziattia-na-oblik-vpo>
82. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними.
URL:<https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/8a338e50-a725-4397-b169-15f24fe6f832/content>
83. Управління трудовим потенціалом Васильченко В. С., Гриненко А. М., Грішнова О. А., Керб Л. П. Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2005. 403 с.
84. Устинов С. О. Співвідношення термінів «соціальний захист» та «соціальне забезпечення» в законодавстві України. *Юридична наука і практика*. 2011. № 2. С. 90-95.
85. Що потрібно знати внутрішньо переміщеним особам? URL:<https://sss-ua.org/news/shho-potribno-znaty-vnutrishno-peremishhenym-osobam>

86. Яку допомогу ВПО надають міжнародні організації: актуальні програми. URL:afishing.club/dopomoga-vpo-vid-mizhnarodnih-organizacij/

87. MoussisNicholasGuide to European Policies / Nicholas Moussis. Part IV. Available at. URL: http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/5/13/05/03/

88. Guiding Principles on Internal Displacement. URL: http://www.un.org/documents/decl_conv/conventions/internal_displacement_principles.shtml2 .

ДОДАТКИ

Додаток А

Основні види соціального захисту в Україні

Компонент	Що входить (приклади)	Фінансування
Пенсійне забезпечення	Пенсії за віком, інвалідністю, втратою годувальника	Пенсійний фонд (внески + бюджет)
Соціальні допомоги	Допомога при народженні, по безробіттю, малозабезпеченим	Держбюджет, фонди страхування
Соціальні послуги	Догляд вдома, соціальний супровід, реабілітація, притулки	Бюджет (місцевий/державний)
Пільги та субсидії	Житлові субсидії, пільги на компослуги, проїзд	Державний та місцеві бюджети
Натуральне забезпечення	Ліки, технічні засоби реабілітації	Бюджетні кошти

Джерело: Основні види соціального захисту в

Україні <https://www.google.com/search? 96&r>

Додаток Б

Заява про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства
соціальної політики України
27 грудня 2016 року № 1610

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України
20 січня 2017 р.
за № 89/29957

До структурного підрозділу з питань соціального захисту населення районних, районних у місті Києві державних адміністрацій, структурного підрозділу з питань соціального захисту населення виконавчих органів міських, районних у містах рад

ПІБ _____

(вказати від кого: ☒ заявник, ☐ законний представник, ☐ родич малолітньої дитини, ☐ вітчим, мачуха, з якими проживає (перебуває) дитина, ☐ представник органу опіки та піклування, ☐ керівник дитячого закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту, до якого влаштовано дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, недієздатну особу або особу, цивільна дієздатність якої обмежена) _____

(П.І.Б. заявника, законного представника, родича, вітчима, мачухи, з якими проживає (перебуває) дитина, представника органу опіки та піклування або керівника дитячого закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту, до якого влаштовано дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, недієздатну особу або особу, цивільна дієздатність якої обмежена)

Про взяття на облік:

(заповнюється законним представником, родичем малолітньої дитини, вітчимою, мачухою, з якими проживає (перебуває) дитина, представником органу опіки та піклування, керівником дитячого закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту, до якого влаштовано дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, недієздатну особу або особу, цивільна дієздатність якої обмежена) _____

(П.І.Б. малолітньої дитини, недієздатної особи або особи, цивільна дієздатність якої обмежена)

Відомості про внутрішньо переміщену особу:

Громадянство _____

Останнє зареєстроване місце проживання / перебування внутрішньо переміщеної особи на території, де виникли обставини, зазначені у [статті 1](#) Закону України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” _____

Останнє фактичне місце проживання / перебування внутрішньо _____ переміщеної особи на території, де виникли обставини, зазначені у [статті 1](#) Закону України „Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб” **2** _____

Документ, що посвідчує особу: серія __, номер ____, виданий __

Дата видачі _____ р.

Дані про документ, що підтверджує її спеціальний статус

Свідоцтво про народження дитини: серія ____, номер _____

Адреса, за якою може здійснюватися офіційне листування або вручення офіційної кореспонденції,
та контактний номер телефону _____

Дата народження „___” _____ р.

Місце народження _____

Стать _____

Заява

про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи

Фактичне місце проживання / перебування _____

р будинку, номер квартири, назва населеного пункту, району,

_____ області, найменування дитячого закладу, закладу охорони здоров'я або закладу соціального захисту, до якого влаштовано _____

дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування, недієздатну особу або особу, цивільна дієздатність якої _____ 20 _____ р.

обмежена, та з якої дати проживає)

Категорія _____

(пенсіонер, одержувач соціальної допомоги, працездатна особа, безробітний, дитина-сирота, дитина, позбавлена батьківського піклування, недієздатна особа, особа, цивільна дієздатність якої обмежена, малолітня дитина, яка переміщується без супроводу законних представників, тощо)

Відомості про наявність інвалідності

причина настання інвалідності _____

група (підгрупа) інвалідності _____

нозологічні ознаки _____

потреба у технічних та інших засобах реабілітації _____

потреба у санаторно-курортному лікуванні _____

Відомості про працевлаштування _____

(посада, найменування підприємства, установи, організації)

Освіта _____

Спеціалізація за професійною освітою - _____

Професія _____

Посада за останнім місцем роботи _____

Види соціальних виплат, які отримує _____

(пенсія за віком, пенсія по інвалідності, пенсія у зв'язку із втратою годувальника, допомога сім'ям з дітьми тощо)

Обставини, що спричинили внутрішнє переміщення:

☐
☐
☐
☐

вВійськові дії

тимчасова окупація Автономної Республіки Крим

зруйноване житло

інші причини _____

Відомості про членів сім'ї, які переміщуються разом з внутрішньо переміщеною особою

(заповнюється одним із членів сім'ї):

П.І.Б.	Родинні стосунки	Дата народження	Серія, номер документа, що посвідчує особу, або свідоцтва про народження, дані про документ, що підтверджує спеціальний статус особи	Категорія (пенсіонер, одержувач соціальної допомоги, працездатна особа тощо)

Відомості про законних представників, які супроводжують малолітню дитину, недієздатних осіб або осіб, цивільна дієздатність яких обмежена, родичів (бабу, діда, прабабу, прадіда, тітку, дядька, повнолітніх брата або сестру) або вітчима, мачуху, з якими проживає (перебуває) дитина:

П.І.Б.	Родинні стосунки	Громадянство	Дата народження	Серія, номер документа, що посвідчує особу та підтверджує її спеціальний статус	Місце проживання

Відомості про місце навчання / виховання дитини (найменування закладу) _____

Потреби внутрішньо переміщеної особи (житлові, соціальні, медичні, освітні тощо) _____

Наявність у будь-кого з членів сім'ї на депозитному банківському рахунку коштів у розмірі, що перевищує 10-кратний розмір прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб:

☐ ні

Наявність у будь-кого з членів сім'ї ☐ власності житлового ☐ місця, розташованого в регіонах, інших ніж тимчасово окупована територія України, райони проведення антитерористичної операції та населені пункти, що розташовані на лінії зіткнення: _____ так ні

Відомості про реєстраційний номер облікової картки платника податків (крім фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків, повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті, або які не є громадянами України) _____

Я, _____,

(П.І.Б.)

повідомляю, що непричетний до скоєння злочинів або співучасті в злочинах _____ (підпис)

Я, _____, (П.І.Б.) Даю згоду на обробку, використання, зберігання та надання Адміністрації Держприкордонслужби, Мінфіну для верифікації моїх персональних даних / персональних даних особи, від імені якої подається заява, відповідно до Закону України „Про захист персональних даних”.

Інформація щодо персональних даних може передаватися до агенцій ООН та Міжнародного Комітету Червоного Хреста для надання допомоги.

☒ даю згоду

☐ не даю згоди

м.п.

_____ (дата)

_____ (підпис заявника, законного представника, керівника закладу, до якого влаштована дитина)

Джерело: Як набути статус внутрішньо переміщеної особи?

<https://kaplvested.info/konsultant/aktualno-pid-chas-voiennoho-stanu/yak-nabuty-status-vnutrishno-peremishchenoi-osoby>

Додаток В

Ключові урядові рішення 2025 року у сфері підтримки ВПО.

		Що змінює	Що відбулося
Економічна інтеграція	Компенсація за працевлаштування ВПО Постанова КМУ №1271 від 08.10.2025 (https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-doporiadku-nadannia-kompensatsii-robotodavtsiam-za-pratsevlashtuvannia-vnutrishno-peremishchenykh-osib-i-kompensatsii-vytrat-na-oplatu-pratsi-za-pratsevlashtuvannia-1271-081025)	компенсація витрат за працевлаштування ВПО надається максимум 6 місяців з дня працевлаштування людини для роботодавців у прикордонних областях в розмірі мінімальної заробітної плати;	збільшив термін, протягом якого роботодавці з прифронтових та найбільш постраждалих від повномасштабної війни регіонів будуть отримувати компенсацію за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Це потрібно для того, щоб стимулювати роботодавців працевлаштовувати внутрішньо переміщених осіб. Компенсація знижує фінансове навантаження на бізнес і водночас забезпечує соціальну підтримку, допомагає інтегрувати ВПО в економічне та соціальне життя регіону.
Житлова політика	Житлові ваучери для ВПО Постанова КМУ №1176 від 22.09.2025 (https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-poriadku-nadannia-dopomohy-dlia-vyrishennia-zhytlovoho-pytannia-s1176220925)	розпочинається надання житлового ваучера номіналом 2 млн грн, який ВПО зможуть використати для придбання житла, участі у будівництві або для погашення та обслуговування іпотечного кредиту;	цей механізм потрібен для розв'язання критичної проблеми внутрішньо переміщених осіб, які втратили житло через окупацію або бойові дії, але не потрапили під дію попереднього закону. Фактично держава компенсує втрату житла на окупованих територіях.
	Підтримка ВПО з іпотечним кредитом Постанова КМУ №998 від 13.08.2025 (https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-nadannia-derzhavnoi-dopomohy-998-130825)	створюється нова система для забезпечення житлом переселенців, яка збиратиме та оприлюднюватиме інформацію про державне, комунальне та приватне житло, доступне для переселенців	Запрацює інформаційно-комунікаційна система обліку, яка дозволить упорядкувати інформацію про наявність у регіонах можливостей для розміщення внутрішньо переміщених осіб.
	Створення цифрової системи об'єктів нерухомого майна для забезпечення ВПО житлом	експериментальний проєкт строком на 2 роки, в межах якого внутрішньо переміщеним особам з Маріупольської міської територіальної громади надаватимуться пільгові іпотечні кредити для	Маріупольці, які втратили житло внаслідок воєнних дій, зможуть отримати пільгову іпотеку на придбання нового житла

	Постанова КМУ №894 від 16.07.2025 (https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-stvorennia-obiektiv-t160725) Житло для маріупольців Постанова КМУ №814 від 07.07.2025 (https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-realizatsiiu-eksperymentalnoho-proektu-shchodo-zabezpechennia-zhytlom-vnutrishno-t70725)	придбання житла; надаються компенсації за спожиті житлово-комунальні послуги, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива закладам, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форми власності, фізичним особам — підприємцям, які розміщують ВПО після 1 травня 2025 та виявили бажання отримувати ці компенсації;	Запрацював оновлений механізм компенсації комунальних витрат для закладів та ФОПів, що безоплатно розміщують ВПО. Компенсація розраховується за соціальними нормативами (аналогічно субсидіям), а не за фактичними чеками чи квитанціями. Збирати та подавати фінансові звіти про споживання більше не потрібно.
Соціальні та медичні послуги	Експериментальні послуги з підтримки ВПО Постанова КМУ №1169 від 17.09.2025 (https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-pidtrymky-vnutrishno-peremishchenykh-s1169170925) Додаткова підтримка ВПО Постанова КМУ №1157 від 17.09.2025 (https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-deiay-vnutrishno-peremishchenykh-osib-i-1157)	визначається порядок надання двох експериментальних соціальних послуг: довгостроковий медичний огляд — ця послуга надається ВПО, у тому числі маломобільним, які потребують медичного спостереження та лікування після евакуації. Вона передбачає медичний огляд, проведення всіх процедур, а також психологічну підтримку. надає змогу отримати субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива для ВПО по всій Україні, зможуть отримати субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива ВПО у прифронтових областях	Запровадження цього механізму є частиною комплексної програми підтримки ВПО, яка забезпечує не тільки матеріальну допомогу, а й сприяє їхній соціальній адаптації в умовах воєнного стану Держава допомагає забезпечити теплом найбільш вразливі категорії населення в умовах війни — внутрішньо переміщених осіб, які втратили житло або змушені жити у прифронтових регіонах з обмеженою інфраструктурою. Багато ВПО опинилися в складних

Джерело: Криза тимчасовості. Аналіз законодавства у сфері ВПО за 2025 рік.
URL:<https://centreua.org/monitoring-rishen/idp-policy-2025>

Додаток Г

Види соціального захисту внутрішньо переміщених осіб, які надають недержавні громадські організації України

Види соціального захисту	Назва громадської організації
Проект з надання психосоціальної підтримки ВПО. Сприяння працевлаштуванню ВПО	ГО "УНІКАЛЬНА КРАЇНА"
Допомога ВПО різного спрямування	ГО "ВПО України"
Надання правової, юридичної та психологічної допомоги. Сприяння тимчасовій зайнятості ВПО	ГО "Право"
Психологічна підтримка; інформаційно-консультаційна підтримка; послуги з пошуку роботи, написання резюме; послуги з навчання; сприяння започаткування власного бізнесу; організація тренінгів та особисті консультації.	БФ "Butterfly" проєкт "ХАБ_ВОНА_ЛУЦЬК"
Правова допомога; інформаційно-консультаційна підтримка; матеріальна підтримка від ООН.	БФ "Право на захист"
Соціальна підтримка; психологічна підтримка; юридична підтримка; відновлення будинків; благодійна допомога; підтримка прихистків; підтримка постраждалих від насильства; інтеграція; захист прав.	БФ "Рокада" https://rokada.org.ua/
Юридична та психологічна допомога, допомога з відновлення документів	БФ "Право на захист"
Превенція гендерно зумовленого, в тому числі й домашнього, насильства, надаємо підтримку людям, які постраждали від сексуального насильства під час війни та допомагаємо відновити ментальне здоров'я	Громадська організація "Інноваційні соціальні рішення"
Гуманітарна допомога населенню, проведення програм психосоціальної підтримки для дітей та дорослих, що постраждали внаслідок воєнних дій, покращення умов життя, шляхом надання матеріальної бази для членів громад	Громадська організація "Відповідальні громадяни"
Надання соціальних послуг різним категоріям населення	Громадська організація "Ангел дитинства"
Надання соціальних послуг різним категоріям населення	ТОВ "АВАНТА КАДРОВІ РІШЕННЯ"
Надання реабілітаційних послуг	Центр підтримки ВПО "Перлина 7878"
Надання соціальних послуг та гуманітарної допомоги	Центр Підтримки ВПО "Пліч-0-Пліч Волноваха"
Надання соціальної допомоги	БО "Міжнародний благодійний фонд "Жива"

Надання соціальних послуг та гуманітарної допомоги	Інформаційно-гуманітарний центр "ЯМаріуполь"
Надання гуманітарної та соціальної допомоги, навчальні послуги	Благодійна організація "Благодійний фонд "Карітас""
Організація захисту та поліпшення умов існування окремих груп населення	ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ "СИНЕЛЬНИКІВСЬКИЙ МІКС"
Гуманітарна допомога, соціальний супровід, юридична та психологічна допомога, реалізація проектів по відновленню інфраструктури, допомога з відновлення документів	ГО "Проліска"
Надання консультацій із соціальних питань, супровід при оформленні соціальних виплат та відновлення українських документів у разі їх втрати, вирішення питань побутового характеру	ГО "Донбас СОС"
Юридична, психологічна, гуманітарна підтримка ВПО. Проєкт "Щотижневі діалоги" ГО "Дивосвіт" в межах програми "Єднання заради дії", що втілюється IREX на платформі Хабу "Відкритий Простір Одномудців"	ГО "Дивосвіт"
Психологічна, психосоціальна підтримка ВПО. Проєкт "Жіноча єдність - сила для Перемоги!"	ГО СП "Мир на долоні"
Допомога ВПО та особами, які постраждали внаслідок військової агресії або окупації: надання благодійної та гуманітарної допомоги, психологічна, юридична допомога.	БФ "Право на захист"
Надання соціально-побутових, психологічних, соціально-педагогічних, соціально-економічних, юридичних послуг.	ГО "Глобальний погляд"
Психологічна, юридична та соціальна підтримка. Допомога постраждалому населенню, внутрішньо переміщеним особам та шукачам прихистку. Надання індивідуальних та групових консультацій для дорослих та дітей з питань адаптації у новому середовищі, подолання тривожного стану, розгубленості, страхів, панічних атак та станів.	БФ "Рокада"
Здійснення благодійної діяльності, спрямованої на надання соціально-психологічної, правової, інформаційної, а також матеріальної та фінансової допомоги жінкам та їх сім'ям, малозабезпеченим і знедоленим прошаркам населення; організація заходів оздоровчого, екологічного, освітнього та культурного характеру.	Благодійна громадська жіноча організація "Нитки Аріадни"
Психологічна підтримка. Заходи морально-психологічного розвантаження. Формування міжкультурної толерантності.	БФ "Єлеон"
Допомога у працевлаштуванні, отриманні статусу ВПО та іншої правової допомоги переселенцям. Створений гуманітарний штаб, де переселенці регулярно отримують одяг, взуття, продукти, ліки та інші необхідні речі.	ГО "Об'єднання вимушених переселенців Донбасу "Добровіт"
Консультавання ВПО, психологічна підтримка	ГО "Милосердя Звягеля"

Безоплатна психологічна допомога ветеранам, військовим, ВПО, особам з інвалідністю та собі, які перебувають в складних життєвих обставинах. Фізична і психологічна реабілітація військових, ветеранів та поранених військових, які проходять лікування в лікувальних закладах громади.	ТОВ "Пролісок" (Медичний центр "Пролісок+")
Безоплатна психологічна допомога військовим, ветеранам та поранених військових, ВПО, особам з інвалідністю та особам, які потрапили у складні життєві обставини.	ГО "Сузір'я Малин"
Допомога ВПО. Комплекс послуг: кризове втручання, інтеграція, гуманітарна допомога, психологічна та юридична підтримка	ГО "Неємія"
Допомога ВПО: продуктові набори, консультації лікаря, підбір вакансій, творчі майстер класи для дітей та дорослих	БФ "Я-МАРІУПОЛЬ"
"Livelihood" комплекс послуг для ВПО з метою підтримки їхнього процесу працевлаштування та самореалізації. Організація спільних заходів з метою інформування внутрішньо переміщених осіб щодо їхньої зайнятості. Надання: психологічної підтримки; -соціального супроводу дітей і дорослих; -соціальних консультацій щодо доступу до соціальних, медичних, освітніх, адміністративних та інших -публічних послуг у приймаючих громадах; -консультування щодо отримання благодійної допомоги.	ГО "Рокада"
Організація та проведення спільних заходів спрямованих на збільшення рівня зайнятості внутрішньо переміщених осіб та їхню швидку адаптацію до нових умов життя. Послуги для ВПО: юридичні; соціальні.	ГО "Воля, Перемога, Об'єднання України"
Надання всебічної допомоги особам, які опинилися в скрутних умовах внаслідок військових дій. Організація та проведення спільних заходів спрямованих на інформування внутрішньо переміщених осіб щодо можливостей їхнього працевлаштування. Комплексні послуги для ВПО: гуманітарна допомога, психологічна допомога, юридична допомога, послуги працевлаштування послуги соціальної адаптації.	БО "БФ "Я – Маріуполь"
Програма підтримки внутрішньопереміщених осіб: надання гуманітарної допомоги, психологічної та юридичної допомоги	БО "БФ "Допомагаємо Разом Незламні"
Програма підтримки внутрішньопереміщених осіб: надання гуманітарної допомоги, психологічної та юридичної допомоги	БО "БФ Гордість Нації"
Інформаційна підтримка, просвітницька робота, психологічна та гуманітарна допомога (одяг, продуктові набори, ліки). Сприяння працевлаштуванню ВПО.	ГО "Час для нас"

Джерело: розроблено автором

Додаток Д

Анкета

Анкета для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у Житомирській області

I. Соціально-демографічна інформація

1. Місце фактичного проживання на момент опитування:

- Житомир
- Звягель (Новоград-Волинський)

1. Ваша стать:

- Жіноча
- Чоловіча

1. Ваш вік (повних років):

- 18–30 років
- 31–45 років
- 46–60 років
- 60+ років

1. Ваш основний регіон виїзду (до переміщення):

- Харківська область
- Херсонська область
- Донецька область
- Луганська область
- Запорізька область
- Інша область (впишіть): _____

1. Як довго Ви проживаєте в Житомирській області?

- Менше 6 місяців
- Від 6 місяців до 1 року
- Понад 1 рік

II. Потреби ВПО

1. Якої допомоги Ви насамперед потребуєте зараз? (Оберіть усі, що відповідають)

- Матеріальна допомога (грошові виплати, допомога на харчування/одяг)
- Житло / оренда житла (пошук, компенсація оренди)
- Психологічна підтримка
- Медичні та реабілітаційні послуги
- Консультації з оформлення документів і виплат
- Працевлаштування / пошук роботи
- Гуманітарна допомога (продукти, засоби гігієни)
- Інше (впишіть): _____

III. Досвід взаємодії із соціальними службами

1. **Чи звертались Ви за соціальними послугами або допомогою до офіційних, громадських чи волонтерських організацій у Житомирській області?**
 - Так
 - Ні
1. **До яких організацій чи установ Ви зверталися? (Оберіть усі, що відповідають)**
 - Центр надання адміністративних послуг (ЦНАП)
 - Місцеві центри соціальних служб (Управління соціального захисту населення)
 - Гуманітарні організації (Червоний Хрест, ГО, фонди)
 - Військові адміністрації
 - Інші (впишіть): _____
1. **Оцініть, будь ласка, загальну доступність соціальних послуг, до яких Ви зверталися, за 5-бальною шкалою:**
 - 1 (Дуже недоступно)
 - 2 (Скоріше недоступно)
 - 3 (Середній рівень доступності)
 - 4 (Скоріше доступно)
 - 5 (Дуже доступно)
1. **Які труднощі виникали у Вас під час звернення за соціальними послугами? (Оберіть усі, що відповідають)**
 - Довгі черги
 - Нестача інформації про доступні програми та допомогу
 - Повільна обробка документів
 - Необхідність повторного подання документів
 - Обмежена кількість фахівців (персоналу)
 - Відсутність потрібної допомоги (наприклад, роботи чи житла)
 - Інше (впишіть): _____
1. **Наскільки Ви задоволені загальною якістю наданих Вам соціальних послуг?**
 - Повністю задоволені
 - Частково задоволені
 - Швидше незадоволені
 - Повністю незадоволені
1. **Оцініть, будь ласка, якість наступних послуг, якщо Ви їх отримували. (Оберіть оцінку)**

Послуга	Дуже задоволені (5)	Скоріше задоволені (4)	Середнє (3)	Скоріше незадоволені (2)	Повністю незадоволені (1)	Не отримував(ла)
Консультаційні послуги (виплати, реєстрація)						
Гуманітарна допомога (продукти, речі)						
Психологічна підтримка						
Забезпечення житлом						
Медичні та реабілітаційні послуги						
Швидкість реагування на звернення						

IV. Пропозиції щодо покращення

1. Що, на Вашу думку, необхідно покращити в роботі соціальних служб для ВПО? (Оберіть усі, що відповідають)

- Спрощення документообігу та зменшення кількості документів
- Збільшення кількості працівників соціальних служб
- Покращення інформування (чат-боти, сайти, гарячі лінії)
- Розширення програм орендної компенсації / забезпечення житлом
- Збільшення обсягів психологічної підтримки
- Інше (впишіть): _____

1. Ваші загальні коментарі, пропозиції або побажання: _____

Дякуємо за Вашу участь в опитуванні!